

OIKEUSTIEDE

JURISPRUDENTIA

LIV

2021

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN VUOSIKIRJA

Toimitusneuvosto

Taina Pihlajarinne, puheenjohtaja

Kirsi-Maria Halonen

Mia Hoffrén

Elina Pirjatanniemi

Toimittaja

Janne Kaisto

Kustannustoimittaja

Juha Nurro

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

toimisto@lakimiesyhdistys.fi

www.lakimiesyhdistys.fi

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

ISSN-L 0355-8215

ISSN 0355-8215

ISBN 978-951-855-390-1

ISBN 978-951-855-391-8 (verkkokirja)

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2021

Veera Väitalo

**KULTTUURISEN KANSANMURHAN
KÄSITE**

Sisällys

1	JOHDANNOKSI	373
2	KULTTUURISEN KANSANMURHAN ASEMA JOUKKOTUHONTASOPIMUKSESSA.....	377
2.1	Kulttuurisen kansanmurhan historiallinen pohjautuminen joukkotuhontasopimukseen ja sen varhaisimmat määritelmät	377
2.2	Kulttuurisen kansanmurhan tulkinnalliset mahdollisuudet osana joukkotuhontasopimusta.....	383
3	KULTTUURISEN KANSANMURHAN ASEMA IHMISOIKEUSJÄRJESTELMÄSSÄ	387
3.1	Kulttuuristen oikeuksien suojelun yhteys kulttuuriseen kansanmurhaan	387
3.2	YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (UNDRIP).....	389
3.3	Johtopäätökset	392
4	KULTTUURISEN KANSANMURHAN ELEMENTIT	393
4.1	Kulttuurisen kansanmurhan kohde	393
4.1.1	Vähemmistöryhmät ja alkuperäiskansat.....	393
4.1.2	Kohderyhmän kulttuurinen identiteetti	395
4.2	Kulttuurisen kansanmurhan ilmenemismuodot	396
4.2.1	Kulttuuriomaisuuden tuhoaminen	396
4.2.2	Kohderyhmän pakkosulauttaminen	402
4.2.3	Lasten siirtäminen pakolla ryhmästä toiseen	409
5	LOPUKSI	413
	LÄHTEET.....	418
	OIKEUSTAPAUKSET.....	425
	ABSTRACT	428

Kulttuurisen kansanmurhan käsite

1 JOHDANNOKSI

Kulttuurisen kansanmurhan¹ käsite on kansainvälisessä oikeudessa vakiintunut. Se on silti historiallisesti paljon huomiota saanut sekä edelleen tänä päivänä ajankohtainen valitettavan usein esillä olevien massiivisten ihmisoikeusloukkausten vuoksi. Viimeisimpinä ajankohtaisina tapauksina voidaan mainita erityisesti uiguuriyhteisöön kohdistuneet hyökkäykset Kiinassa sekä jesidiyhteisöön kohdistuneet hyökkäykset Syyrian ja Pohjois-Irakin alueella. Tarve käsitteen oikeudellisen sisällön selkiyttämiseksi on ilmeinen. Kulttuurisen kansanmurhan käsite on kytköksissä yksinkertaisemmin ymmärrettävään kansanmurhaan, joka on määritelty Yhdistyneiden kansakuntien² yleissopimuksessa joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi³. Yleiskielessä ymmärretty kansanmurha, josta juridisesti käytetään nimitystä joukkotuhonta, on nimetty kirjallisuudessa ”rikoksien rikokseksi”⁴. Sitä käytetään usein kuvaamaan pahimpia mahdollisia rikoksia, kuten ihmisten massaluonteista tappamista.⁵ Tähän verrattuna kulttuurinen kansanmurha ei edellytä yhdenkään yksilön tappamista eikä sen uhrien tarvitse välttämättä kokea lainkaan fyysistä vahinkoa. Tämä johtuu siitä, että kulttuurinen kansanmurha kohdistuu ihmisryhmän traditioihin, arvoihin, kieleen ja muihin tekijöihin, jotka tekevät kyseisestä ryhmästä erottuvan. Kulttuurinen kansanmurha tuhoaa ihmisryhmän kulttuurisen aineksen, joka ilmentää sen identiteettiä, saadakseen aikaan tuon ryhmän katoamisen. Sen taustalla on ajatus, että

* Artikkelin perustuu Lapin yliopistossa hyväksytyyn maisteritutkielmaan Veera Välitalo, Kulttuurisen kansanmurhan käsite, Lapin yliopisto 2020.

¹ Engl. *cultural genocide* tai *ethnocide*.

² United Nations (UN), jäljempänä YK.

³ Sops 5/1960, jäljempänä joukkotuhontasopimus.

⁴ Esim. Schabas 2000 otsikoi tutkielmansa joukkotuhonnasta ”the crimes of crimes”; ks. myös Bechky 2012, s. 553; Berster 2015, s. 677.

⁵ Hon 2013, s. 359.

tuhoamalla ihmisryhmän kulttuurinen aines voidaan ryhmän olemassaolo tosiasiaa hävittää yksikkönä, vaikka kaikki sen jäsenet jäisivät eloon.

Kulttuurisen kansanmurhan ja joukkotuhontasopimuksessa määritellyn joukkotuhonnan väliset rajat ovat suhteessa toisiinsa häilyvät. Joukkotuhonnan on tulkittu koskevan vain ryhmän fyysisistä tai biologista hävittämistä. Yleensä kulttuuriseen kansanmurhaan kytkeytyy samanaikaisesti näitä joukkotuhontasopimuksessa tarkoitettuja keinoja, jolloin kulttuuriaineksen tuhoaminen asetetaan usein toissijaiseen rooliin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kulttuurinen kansanmurha voisi tapahtua fyysisistä ja/tai biologisista keinoista riippumatta.

Kulttuurisen kansanmurhan käsite yksilöitiin ensimmäisen kerran joukkotuhontasopimuksen laatimisen yhteydessä, jolloin se määriteltiin yhdeksi joukkotuhonnan muodoksi. Käsitettä ei kuitenkaan sisällytetty lopulliseen joukkotuhontasopimukseen, eikä sitä ole sisällytetty myöhemmässäkään kansainvälisen oikeuden kehityksessä mihinkään kansainväliseen sopimukseen tai julistukseen. Perusteluina on usein esitetty käsitteen määrittelyn vaikeutta ja joukkotuhontasopimuksen vakiintunutta tulkintalinjaa. Lopputuloksena on ollut, että käsitteeseen kohdistuneesta laajasta huomiosta huolimatta sillä ei ole kirjoitetussa laissa vahvistettua muotoa.

Englanninkielisessä kirjallisuudessa kulttuurisesta kansanmurhasta esiintyy useita rinnakkaisia tai vaihtoehtoisia käsitteitä, kuten huonosti suomentuvat käsitteet ”*indigenocide*”⁶, joka korostaa alkuperäiskansojen sortamiskokemuksia, ja ”*eliticide*”⁷, joka korostaa kohderyhmän arvostettujen yksilöiden, kuten aatteellisten johtajien, karkottamista tai tappamista.⁸ Kulttuurisen kansanmurhan yhteydessä usein esiintyvä käsite on myös ”*ethnocide*”, jota toisinaan käytetään erillisenä terminä⁹, mutta toisinaan myös synonyyminä kulttuuriselle kansanmurhalle.¹⁰ Lisäksi usein puhutaan myös niin sanotusta etnisestä puhdistuksesta, jolla tarkoitetaan alueen muuttamista etnisesti yhtenäiseksi kohderyhmään kuuluvien yksilöiden pakkosiirtämisellä pois alueelta.¹¹ Näiden kaikkien termien voidaan katsoa generisesti kuuluvan kulttuurisen kansanmurhan alaan.

⁶ Esim. Bachman – Carasik 2019, s. 98.

⁷ Novic 2016, s. 6.

⁸ Lisää vaihtoehtoisista käsitteistä esim. Schabas 2009, s. 235–236.

⁹ Esim. Novic 2016, s. 29–30.

¹⁰ Esim. Unesco vuonna 1981 laatimassa San José’n julistuksessa (Unesco and the Struggle Against Ethnocide: Declaration of San José) johdanto-osa perustelukappale 2.

¹¹ Esim. Kimpimäki 2015, s. 104; Yavuz – Erdagöz 2019, s. 273; Werle 2005, s. 204. Käsite etninen puhdistus syntyi alun perin journalistisesta ilmauksesta, mutta sittemmin se on otettu sekä poliittiseen että oikeudelliseen kirjallisuuteen. Novic 2016, s. 46.

Kulttuurinen kansanmurha voidaan ymmärtää suppeassa ja laajassa merkityksessä. Suppeassa merkityksessä sillä viitataan puolalaisen lakimiehen Raphaël Lemkinin muotoilemaan määritelmään, jonka mukaan kulttuurinen kansanmurha on yksi joukkotuhonnan muoto biologisen ja fyysisen hävittämisen rinnalla. Laajassa merkityksessä sen ymmärretään tarkoittavan itsenäistä kokonaisuutta suhteessa fyysiseen ja biologiseen kansanmurhaan.¹² Kulttuurisen kansanmurhan käsitteen määrittelyn vaikeus nousee siitä, että ilmiönä se rakentuu osaltaan joukkotuhontarikoksen ja osaltaan kulttuuristen ihmisoikeuksien – joilla muutoin on niukasti yhtymäkohtia – varaan. Lisäksi käsitteen hahmottamista vaikeuttaa se jo edellä esitetty seikka, että kulttuurisen kansanmurhan toteuttamisessa ei välttämättä loukata lainkaan yksilöiden fyysistä koskemattomuutta. Tästä huolimatta kulttuurisen kansanmurhan lopputulos on sama kuin joukkotuhontasopimuksessa määritellyn joukkotuhonnan – sosiaalisen ihmisryhmän olemassaolon häviäminen. Ihmisryhmän kulttuuriaineksen hävittämisen vaikutukset estävät kulttuurin siirtymisen seuraaville sukupolville, jolloin syntyvä haitta on moninkertainen. Se ulottuu yksilöihin ja yhteisöön sekä koko ihmiskuntaan.

Tämän artikkelin tavoitteena on pyrkiä määrittelemään, mitä kulttuurinen kansanmurha kansainvälisessä oikeudessa tarkoittaa, ja havainnollistaa, millaisia tekomuotoja siihen liittyy. Artikkelin määrittelee kulttuurisen kansanmurhan käsitteen ihmisryhmän yksilöiden kulttuuri-identiteetin tuhoamisena, joka johtaa ryhmän yhtenäisyyden heikkenemiseen ja lopulta sen hajoamiseen sosiaalisena yksikkönä. Tässä tavoitteessaan artikkeli jäljittää kulttuurisen kansanmurhan käsitteen kehityksen sen varhaisesta muodosta kohti myöhempää kansainvälisen oikeuden kehitystä sekä havainnollistaa sen tekomuotoja tarkastelemalla oikeustapauksia, joissa on käsitelty kulttuuriaineksen tuhoamista joko kulttuurisen kansanmurhan käsitteen kautta taikka muutoin oikeudellisesti huomioitu ajatus kulttuuriaineksen tuhoamisesta sen vakavine seurauksineen. Tämä tarkoittaa, että tässä artikkelissa pyritään siten luomaan synteisiä erilaisten sopimusluonnoksissa ja oikeuskäytännössä esitettyjen näkemysten välille. Käsillä olevan työn puitteissa kulttuurisen kansanmurhan käsite ja tunnusmerkistö eivät ole määriteltävissä yksiselitteisellä tavalla, mutta tutkimustyön tavoitteena on tähdätä edes täsmällisempään käsitteen määritelmään ja rikoksen elementtien systematisointiin.

¹² Novic 2016, s. 5.

Kulttuurisen kansanmurhan käsite esiintyy kansallisesti lähinnä journalistisissa teksteissä.¹³ Kansainvälisesti kulttuurista kansanmurhaa puolestaan on käsitelty artikkelijulkaisujen muodossa ja muutama aiheelle omistautunut kirjakin on julkaistu. Kansainvälinen kirjallisuus on kohdistunut käsittelemään erityisesti kulttuurisen kansanmurhan asemaa osana kansainvälistä oikeutta¹⁴, sen edellä mainittua historiallista pohjautumista Lemkinin joukkotuhonnan määritelmään¹⁵ sekä sen tulkinnallisia mahdollisuuksia osana joukkotuhontasopimusta¹⁶ ja muita kansainvälisiä rikoksia, kuten osana vainoa rikoksena ihmisyyttä vastaan¹⁷. Tämä tutkimustyö sivuaa edellä mainittuja aihealueita kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Tältä pohjalta käsittely etenee aihealueen pohjustavista ja yleisistä seikoista kohti yksityiskohtaisempaa tarkastelua. Erityisesti luvuissa 2–3 käsitellään kulttuurisen kansanmurhan käsitteen historiallista pohjautumista joukkotuhontarikokseen, sen tulkinnallisia mahdollisuuksia osana joukkotuhontasopimusta ja käsitteen myöhempiä ilmentymismuotoja kansainvälisen oikeuden kehityksessä, erityisesti ihmisoikeuksien alaan kuuluvien normien piirissä. Tällä käsittelyllä pyritään sijoittamaan kulttuurinen kansanmurha osaksi oikeusjärjestelmää, jotta käsitteen määrittelyn hahmottamisella ylipäätään on oikeudellista merkitystä. Tämän pohjustavan käsittelyn tarkoitus on osoittaa, että kulttuurisen kansanmurhan kieltäminen on jo käytännössä olemassa pirstaloituneessa muodossa osana kansainvälistä oikeutta, vaikkei sitä ole määritelty kansainväliseksi rikokseksi.

Pohjustavaan argumentointiin tukeutuen tutkimusartikkelin lähtökohtana on käsitellä kulttuurista kansanmurhaa kansainvälisenä rikoksena ja tältä pohjalta systematisoida sen tunnusmerkistöön kuuluvia elementtejä yksityiskohtaisemmin luvussa 4. Luku määrittelee kulttuurisen kansanmurhan kohderyhmän kulttuuri-identiteetin ja ihmisryhmän yhtenäisyyden näkökulmasta. Kohderyhmäksi määritetään ihmisryhmät, joiden kulttuuriset ominaispiirteet tekevät ryhmästä erottumiskykyisen suhteessa toisiin ryhmiin. Tällaisina ryhminä käsiteltäväksi tulevat erityisesti vähemmistöryhmät ja alkuperäiskansat. Lisäksi luvussa hahmotetaan kulttuurisen kansanmurhan tekemuotoja oikeuskäytännön kautta. Vaikka kulttuurisen kansanmurhan käsitettä ei ole artikuloitu kansainvälisessä oikeudessa, kulttuuriaineksen tuhoaminen on kuitenkin huomioitu eri rikosnimikkeiden alla kansallisten ja kansainvälisten tuomioistuinten oikeuskäytännössä.

¹³ Esim. Pajari 2018; Töyrylä 2019.

¹⁴ Esim. Berster 2015.

¹⁵ Esim. Bechky 2012; Bilsky – Klagsbrun 2018.

¹⁶ Esim. Clavero 2008; Negri 2013.

¹⁷ Esim. Thake 2018.

Käsillä olevan tutkimusartikkelin tieteellinen kontribuutio jo olemassa olevaan kulttuurista kansanmurhaa käsittelevään kirjallisuuteen on siten yhtäältä kulttuurisen kansanmurhan käsitteen täsmällisemmässä määrittämisessä ryhmän kulttuurisen yhteenkuuluvuuden näkökulmasta ja toisaalta kansainvälisenä rikoksena käsiteltävän kulttuurisen kansanmurhan tunnusmerkistön yksityiskohtaisemmassa hahmottamisessa.

2 KULTTUURISEN KANSANMURHAN ASEMA JOUKKOTUHONTASOPIMUKSESSA

2.1 Kulttuurisen kansanmurhan historiallinen pohjautuminen joukkotuhontasopimukseen ja sen varhaisimmat määritelmät

Kulttuurinen kansanmurha yksilöitiin ensimmäisen kerran joukkotuhontasopimuksen laatimisen yhteydessä. Joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessin käynnistyessä vuonna 1946 YK:n yleiskokous määritteli päätöslauselmassaan 96 (I) joukkotuhonnan ihmisryhmien olemassaolon riistämiseksi, joka järkyttää ihmiskuntaa ja johtaa suuriin menetyksiin näiden ihmisryhmien edustamien kulttuuristen ja muiden kontribuutioiden muodossa.¹⁸ On huomattava, että jo tässä yhteydessä, kun YK:n yleiskokous vahvisti joukkotuhonnan kansainvälisen oikeuden mukaan tuomittavaksi rikokseksi, se nosti kulttuurisen ulottuvuuden osaksi joukkotuhonnan vakavia seurauksia.

Joukkotuhontasopimuksen ensimmäinen luonnos määritteli, että sopimuksen tarkoituksena on estää rodullisten, kansallisten, kielellisten, uskonnollisten tai poliittisten ihmisryhmien hävittäminen. Tällainen hävittämisteko pyrkii joko kokonaan tai osittain hävittämään ryhmän tai estämään sen säilymisen tai kehittymisen.¹⁹ Luonnos jakoi tekemuodot kolmeen kategoriaan: fyysiseen, biologiseen ja kulttuuriseen joukkotuhontaan.

Joukkotuhonta termin kehittäjä Raphaël Lemkin²⁰ osallistui sopimusluonnoksen laadintaan ja perusteli joukkotuhonnan kulttuurista ulottu-

¹⁸ A/RES/96(I) johdanto-osan perustelukappale 1.

¹⁹ UN Doc E/447, s. 5, 24. Ensimmäiseen luonnokseen viitataan yleensä sihteeristön luonnoksena (*Secretariat draft*, UN doc. E/447). Schabas 2000, s. 52.

²⁰ Lemkin yhdisti kreikkalaisen sanan ”*genos*”, joka tarkoittaa rotua tai heimoa, sekä latinalaisen sanan ”*cide*”, joka tarkoittaa tappamista. Näiden yhdistelmänä syntyi englanninkielinen termi ”*genocide*”, joka on kansallisessa oikeuskirjallisuudessa suomennettu joukkotuhonnaksi. Lemkin 1945, s. 39; Hon 2013, s. 361. Kehittäessään termiä Lemkin piti silmällä ensisijaisesti Armenian väestön tuhoa, jonka se kärsi Ottomanien hallituksen

vuotta muun muassa siten, että rodullinen, kansallinen tai uskonnollinen ryhmä ei pysty jatkamaan olemassaoloaan, ellei se säilytä henkistä ja moraalista yhtenäisyyttään. Tällaisen ryhmän oikeus olemassaoloon ei perustu vain moraaliseen näkökulmaan, vaan myös sen edustamaan arvoon, jonka ryhmä tuo ihmiskunnalle yleisesti. Jos kulttuurinen monimuotoisuus tuhoetaan, olisi sillä yhtä tuhoisia vaikutuksia sivistyneelle maailmalle kuin fyysisellä kansan hävittämisellä. Lemkin lisäsi, että kulttuurinen kansanmurha on toimintaa, joka äärimmäisillä keinoilla pyrkii nopeaan ja täydelliseen ihmisryhmän kulttuurisen, moraalisen ja uskonnollisen elämän hävittämiseen.²¹

Joukkotuhontasopimuksen ensimmäinen luonnos kriminalisoi siten ryhmän yksilöiden tuhoamisen ja syntyvyyden estämisen, mutta myös julmil-la keinoilla tapahtuvan ryhmän tiettyjen ominaispiirteiden tukahduttamisen. Kulttuurinen kansanmurha määriteltiin ryhmän ominaispiirteiden hävittämisenä, jonka tekotapa on:

- a) lasten siirtäminen pakolla ryhmästä toiseen;
- b) ryhmän kulttuuria edustavien yksilöiden pakollinen ja systemaattinen karkottaminen;
- c) kansallisen kielen käytön kieltäminen jopa yksityisissä kanssakäymisissä;
- d) kansallisella kielellä painettujen kirjojen tai uskonnollisten teosten systemaattinen tuhoaminen tai uusien julkaisujen kieltäminen; tai
- e) historiallisten tai uskonnollisten muistomerkkien systemaattinen tuhoaminen tai niiden muuntaminen vieraaseen käyttötarkoitukseen taikka historiallista, taiteellista, tai uskonnollista arvoa sisältävien asiakirjojen ja esineiden sekä esineiden, joita käytetään uskonnollisessa palvonnassa, tuhoaminen tai hajottaminen.²²

aikana ensimmäisessä maailmansodassa, mutta lopulta termi tuli kuitenkin kansainväliseen tietoisuuteen, kun hän sovelsi sitä natsi-Saksan toteuttamaan holokaustiin toisen maailmansodan aikana 1940-luvulla. Galip 2019, s. 92; Finnegan 2020, s. 2; Hon 2013, s. 361. Ensimmäisen luonnoksen laadintaan osallistui Lemkinin lisäksi Henri Donnedieu de Vabres, Pariisin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan professori ja Nürnbergin oikeudenkäyntien entinen tuomari sekä romanialainen Vespasian V. Pella, oikeustieteen professori ja Kansainvälisen rikosoikeusyhdistyksen (International Association of Penal Law, AIDP) presidentti. UN Doc E/447; Schabas 2000, s. 52.

²¹ UN Doc E/447, s. 27.

²² UN Doc E/447, s. 2–3, 26.

Ensimmäisen sopimusluonnoksen jälkeen nimitettiin väliaikainen (*ad hoc*) komitea yleissopimuksen laatimiseksi.²³ Komitean laatimaan luonnokseen²⁴ sisältyi edelleen kulttuurista kansanmurhaa koskeva 3 artikla, mutta nyt huomattavasti suppeammassa muodossa.

Tässä yleissopimuksessa tarkoitetaan joukkotuhonnalla jokaista seuraavaa tarkoituksellista tekoa, joka tähtää jonkin kansallisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän kielen, uskonnon tai kulttuurin hävittämiseen ryhmän kansallisuuden taikka rodullisen alkuperän taikka uskonnollisen vakaumuksen vuoksi:

1. ryhmän kielen käytön kieltäminen päivittäisessä kanssakäymisessä tai kouluissa taikka ryhmän kielellä olevien julkaisujen painamisen ja levityksen kieltäminen;
2. kirjastojen, museoiden, koulujen, historiallisten muistomerkkien, palvontapaikkojen tai muiden ryhmän kulttuuri-instituuttien ja esineiden tuhoaminen tai käytön estäminen.²⁵

Kummankin sopimusluonnoksen yhteydessä esitettiin eriäviä mielipiteitä joukkotuhonnan kulttuurisen ulottuvuuden suhteen. Vahvojen näkemuserojen seurauksena YK:n yleiskokous kokoontui 25. lokakuuta vuonna 1948 yksinomaan päättämään siitä, sisällytetäänkö kulttuurisen kansanmurhan käsite osaksi joukkotuhontasopimusta.²⁶ Tässä kokouksessa kulttuurista kansanmurhaa koskeva 3 artikla äänestettiin yleissopimuksen ulkopuolelle.²⁷

²³ Väliaikainen komitea koostui seitsemästä edustajasta: Kiinasta, Ranskasta, Libanonista, Puolasta, Neuvostoliitosta, Yhdysvalloista ja Venezuelasta. CR 2006/16, s. 17; E/AC.25/W.1/Add.3, s. 1–2; Schabas 2000, s. 61. Komitea kokoontui kaikkiaan 28 kertaa vuoden 1948 huhti- ja toukokuun aikana uuden sopimusluonnoksen laatimiseksi. Schabas 2000, s. 61.

²⁴ UN Doc. E/794.

²⁵ UN Doc. E/794, s. 17: “In this Convention genocide also means any deliberate act committed with the intent to destroy the language, religion, or culture of a national, racial or religious group on grounds of the national or racial origin or the religious beliefs of its members such as: 1. Prohibiting the use of language of the group in daily intercourse or in schools, or the printing and circulation of publications in the language of the group; 2. Destroying or preventing the use of libraries, museums, schools, historical monuments, places of worship or other cultural institutions and objects of the group.”

²⁶ UN Doc A/C.6/SR.83.

²⁷ Käsitteen ulkopuolelle jättämistä puolsi 25 delegaatiota (Etelä-Afrikan unioni, Yhdistynyt kuningaskunta, Yhdysvallat, Australia, Belgia, Bolivia, Brasilia, Kanada, Chile, Tanska, Dominikaaninen tasavalta, Ranska, Kreikka, Intia, Iran, Liberia, Luxemburg, Alankomaat, Uusi-Seelanti, Norja, Panama, Peru, Siam, Ruotsi, Turkki), sen sisällyttämisen puolesta äänesti 16 delegaatiota (Neuvostoliitoliitto, Jugoslavia, Valko-Venäjän sosialistinen neuvostotasavalta, Kiina, Tšekkoslovakia, Ecuador, Egypti, Etiopia, Libanon, Meksiko, Pakistan, Filippiinit, Puola, Saudi-Arabia, Syyria, Ukrainan sosialistinen neuvostotasavalta), ja 4

Merkittävin argumentaatio kulttuurisen kansanmurhan puolesta oli, että kulttuurisen kansanmurhan poistaminen olisi vastoin YK:n yleiskokouksen päätöslauselmaa 96 (I) joukkotuhonnan tuomitsemisesta, jonka johdanto-osassa nimenomaisesti mainitaan kulttuurinen kansanmurha. Lisäksi esitettiin, että kulttuurista kansanmurhaa ei voida erottaa fyysisestä ja biologisesta kansanmurhasta, koska rikoksilla on sama motiivi ja kohde.²⁸ Argumentaatiot korostivat, että on olemassa kaksi keinoa hävittää ihmisryhmän olemassaolo: ryhmän jäsenten hävittäminen ja ryhmän ominaispiirteiden tukahduttaminen. Yksilöistä koostuvalla ryhmällä on oma kulttuurinsa, ja tuon kulttuurin tuhoaminen tapahtuu yleensä vähemmällä väkivallalla, mutta lopputulos on sama – ryhmän olemassaolon häviäminen.²⁹ Kulttuurisen kansanmurhan käsitettä tukevien osapuolten mukaan yleis-sopimus tulisi täydellisesti epäonnistumaan tavoitteessaan, jos kulttuurin kansanmurha jätettäisiin yleissopimuksen ulkopuolelle.³⁰

Kulttuurista kansanmurhaa vastustavien argumenttien mukaan fyysisen ja biologisen sekä kulttuurisen kansanmurhan välillä on liian suuri luontainen eroavaisuus. Kulttuurisen kansanmurhan sisällyttäminen osaksi yleis-sopimusta osoittaisi loogisuuden ja mittasuhteiden puutetta, jos massamurhat ja kirjastojen sulkemiset kiellettäisiin samassa sopimuksessa.³¹ Käsitteiden asettamista samalle tasolle pidettiin siten ”keinotekoisena”. Lisäksi huomautettiin, että YK:n päätöslauselmassa viitattiin vain vähäisessä määrin ihmisryhmien osuuksista kulttuuriin ja sen arvoon ihmiskunnalle.³² Vastustavien argumenttien mukaan kulttuurinen kansanmurha kuului pikemminkin ihmisoikeuksien tai vähemmistöjen suojaksi tarkoitettujen normien piiriin. Tämän perustelun mukaan kulttuurin suojelu kohdentuu ensisijaisesti siihen, että suojataan ryhmän jäsenten ajatuksen- ja ilmaisunvapauksia, jotka on oikeuksina turvattava ihmisoikeusjärjestelmässä.³³ Vaihtoehtoisesti kulttuurista kansanmurhaa tulisi tarkastella erillisen

delegaatiota (Venezuela, Afganistan, Argentiina ja Kuuba) pidättäytyi äänestämästä. Egypti ehdotti kokouksen lykkäämistä aiheen tärkeyden ja sen vuoksi, etteivät useat (13) delegaatiot olleet edustettuina kokouksessa. Tämä päätös kuitenkin hylättiin 24 vastustavalla äänellä. UN Doc A/C.6/SR.83, s. 200, 206.

²⁸ UN Doc A/C.6/SR.83, s. 193 (Pakistanin lausunto). Pakistan lausui, että kulttuurinen kansanmurha tarkoittaa todella loppua, kun taas fyysinen kansanmurha on vain keino. Se korosti, että miljoonille ihmisille useimmissa ”itäisissä maissa” (*Eastern countries*) pyhien kirjojen ja pyhäkköjen suojelu on itse elämää tärkeämpää; näiden pyhien kirjojen tai pyhäkköjen tuhoaminen merkitsisi henkisen elämän tuhoa.

²⁹ UN Doc A/C.6/SR.83, s. 203.

³⁰ UN Doc. E/794, s. 17.

³¹ Doc A/C.6/SR.83, s. 199 (Tanskan lausunto).

³² Doc A/C.6/SR.83, s. 200 (Iranin lausunto).

³³ UN Doc E/447, s. 27; Doc A/C.6/SR.83, s. 197, 200, 203.

kansainvälisen yleissopimuksen puitteissa, jotta sen oikeudelliset vivahteet tulisivat korrektisti käsitellyiksi. Viimeiseksi esitettiin, että kulttuurisen kansanmurhan käsite, sellaisena kuin se oli muotoiltu 3 artiklassa, oli liian epätäsmällinen. Tämän perustelun mukaan 3 artikla oli ”epäyhtenäinen sekoitus heterogeenisiä elementtejä ja abstrakteja käsityksiä, joilta puuttui tarkkuus – käytetyt termit olivat epämääräisiä ja liian yleisiä”.³⁴

On sinänsä kiistatonta, että kirjastojen sulkeminen tai kielen käytön kieltäminen ei uhkaa ihmishenkiä samassa suhteessa kuin fyysinen väkivalta. Ne uhkaavat kuitenkin yhteiskunnan, kulttuurin ja yhteisöjen perustaa, koska ne alentavat elämänlaatua ja heikentävät identiteettiä. Esitetty argumentaatio ei myöskään ota huomioon sitä tosiasiaa, että valtaväestö ei ole aina se taho, joka alistaa tai sortaa kohderyhmää. Myös tasaväkiset ryhmät voivat haluta poistaa toisensa olemassaolon taistelussa vallasta ja hallitsijuudesta. Kulttuurisen kansanmurhan käsitteleminen esitetyn tavoin ainoastaan ihmisoikeuksien kautta, ei myöskään anna sen luonteen ansaitsemaa riittävää painoarvoa, koska tällöin kulttuurinen kansanmurha jää kriminalisoimatta. Lisäksi oletus, että kulttuurinen kansanmurha olisi helpommin muotoiltavissa itsenäiseksi kansainvälisen oikeuden osa-alueeksi, on epäilemättä altruistinen.³⁵ Tällainen yleissopimus *kulttuurisena* joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi ei ole koskaan toteutunut.

On sinänsä totta, että kulttuurisen kansanmurhan käsite, sellaisena kuin se luonnosprosessissa oli esillä, kattaa hyvin laaja-alaisen kirjon tekemuotoja. Tästä syystä on aiheellista kysyä, hylättiinkö kulttuurinen kansanmurha todella joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessissa vai hylättiinkö siinä vain lopulta 3 artikla sellaisena kuin se oli sopimusluonnoksessa muotoiltu. Tämä ajatus saa tukea seuraavista näkökulmista.

Ensinnäkin kulttuurista kansanmurhaa edustava tekemuoto, eli lasten pakollinen siirtäminen ryhmästä toiseen, otettiin lopullisen sopimustekstin määritelmään.³⁶ Asiaa koskeva määräys sisällytettiin sellaisenaan yleissopimuksen e kohdaksi. Kohta havainnollistaa, että ero kulttuurisen sekä fyysisen ja biologisen kansanmurhan välillä on häilyvä. Lasten pakollisella siirtämisellä ryhmästä toiseen heidän sulauttamisekseen valtaväestöön on

³⁴ UN Doc A/C.6/SR.83, s. 196–197 (Venezuelan lausunto).

³⁵ Hon 2013, s. 368–369.

³⁶ Määräys sisällytettiin lopulliseen yleissopimukseen Kreikan ehdotuksesta. Sen lisäämistä kannatti äänestyksessä 20 ääntä 13:a vastaan. Lisäksi 13 delegaatiota äänesti tyhjää. Kreikka korosti, että lisäys oli muotoiltu samoin ehdoin kuin vastaava määräys ensimmäisessä yleissopimusluonnoksessa, jonka sihteeristö oli laatinut. Se tarkoitti siten lasten siirtämistä yhdestä esimerkiksi uskonnollisesta tai kansallisesta ihmisryhmästä toiseen, ei esimerkiksi siirtämistä maasta toiseen. A/C.6/SR.82, s. 186, 187, 190.

selvä kulttuurinen ulottuvuus. Toisaalta siirtäminen ryhmästä toiseen voidaan toteuttaa myös tarkoituksena tuhota tai aiheuttaa vakavaa fyysistä haittaa ryhmän jäsenille. Siten tekemuotojen väliset rajat ovat suhteessa toisiinsa vaikeasti hahmotettavat eikä niitä voida täysin erottaa toisistaan. Voidaan kysyä, mitä eroa on toimenpiteillä, joilla estetään syntymä puoli tuntia ennen synnytystä, ja lapsen kaappauksella puoli tuntia syntymän jälkeen. Tämän tekemuodon ottaminen osaksi lopullista yleissopimusta osoittaa, ettei luonnosprosessissa kenties vain oltu tyytyväisiä 3 artiklaan sellaisena kuin se oli muotoiltu. Valtiot olisivat voineet olla valmiita äänestämään toisenlaisen sanamuodon puolesta. Joka tapauksessa lasten pakollista siirtämistä koskevan tekemuodon luokittelu joko kulttuuriseksi, biologiseksi tai fyysiseksi on haastavaa, koska steriloinnilla ja abortilla ei ole eroa sieppauksiin.³⁷ Nykyisen joukkotuhontasopimuksen e kohdan voidaan nähdä edustavan jäännöstä kulttuurisesta kansanmurhasta osana kansainvälistä oikeutta.

Lisäksi voidaan kyseenalaistaa äänestyksen taustalla ollut poliittinen motivaatio. Powell on esittänyt, että kulttuurisen kansanmurhan jättäminen pois yleissopimuksesta johtui käsitettä vastaan äänestäneiden halusta olla kriminalisoimatta omaa käyttäytymistään. Powell on esittänyt lausuman ensisijaisesti suhteessa Yhdysvaltoihin johtuen sen historiasta alkuperäiskansojensa ja afroamerikkalaisten suhteen.³⁸ Samoin Novic on todennut, että Yhdysvallat, Kanada ja Ranska vastustivat kulttuurisen kansanmurhan sisällyttämistä yleissopimukseen entisten kolonialististen rakenteidensa vuoksi.³⁹ Lisäksi osat valtioista ilmaisivat luonnosprosessissa huolensa siitä, että kulttuurisen ulottuvuuden sisällyttäminen osaksi joukkotuhontaa saattaisi estää toiminnan, jolla valtiot pyrkivät kohtuulliseen väestön sulauttamiseen, josta minkään kansallista yhtenäisyyttä tavoittelevan valtion ei voida odottaa luopuvan.⁴⁰ Tällainen kannanotto vahvistaa näkemystä, että joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessissa artiklan sanamuotoa muokkasi valtioiden halu olla kriminalisoimatta nimenomaan omaa käyttäytymistään.

On selvää, että joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessissa kulttuurisella ulottuvuudella on ollut keskeinen osa joukkotuhonnan käsitettä. Se on valtioiden lausumien keskiössä aina siihen asti, kunnes se äänestetään sopimuksen ulkopuolelle johtuen valtioiden epäluulosta sen soveltamisalaa

³⁷ Ks. A/C.6/SR.82, s. 187–190.

³⁸ Powell 2007, s. 532.

³⁹ Novic 2016, s. 29.

⁴⁰ UN Doc A/C.6/SR.63, s. 7 (Egyptin lausunto), s. 5–6 (Brasilian lausunto). Valtiot kutsuivat tätä englanniksi ilmauksella ”*reasonable policy of assimilation*”.

kohtaan. Vaikka kulttuurinen kansanmurha äänestettiin yleissopimuksen ulkopuolelle, voidaan luonnoksissa esillä olleita kahta ehdotusta pitää kuitenkin todisteena siitä, että kulttuurisen kansanmurhan käsite tekemuotoineen on määriteltävissä riittävän konkreettisesti.⁴¹

2.2 Kulttuurisen kansanmurhan tulkinnalliset mahdollisuudet osana joukkotuhontasopimusta

Joukkotuhontasopimuksen 2 artiklassa määritellään voimassaolevan kansainvälisen oikeuden mukainen joukkotuhonta.⁴² Joukkotuhontasopimuksen kriminalisoinnin on tulkittu nykyisellään koskevan vain kohderyhmän fyysistä tai biologista hävittämistä, joko kokonaan tai osittain. Tämä tulkintalinja perustuu lähinnä siihen seikkaan, että luonnosprosessissa vain näihin kategorioihin kuuluneet tekemuodot tulivat osaksi lopullista sopimustekstiä.⁴³ Tässä luvussa pyritään kuitenkin haastamaan tätä tulkintalinjaa, koska voidaan väittää, ettei se ole valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen⁴⁴ tulkinta-artikloiden mukainen. Lisäksi voidaan väittää, että mikäli joukkotuhontasopimusta tulkittaisiin tätä tulkintalinjaa laajemmalla tulkinnalla ja valtiosopimusoikeutta koskevien tulkinta-artikloiden mukaisesti, kulttuurinen kansanmurha voisi sisältyä joukkotuhontasopimuksen soveltamisalaan. Tämän nykyisen tulkintalinjan historian ymmärtäminen ja sen kyseenalaistaminen auttaa ymmärtämään niitä kannanottoja, joiden mukaan kulttuurinen kansanmurha voisi sisältyä sellaisenaan joukkotuhontasopimuksen soveltamisalaan.

⁴¹ Hon 2013, s. 368.

⁴² Joukkotuhonnalla tarkoitetaan 2 artiklan mukaan ”jokaista seuraavaa tekoa, joka tähtää jonkin kansallisen, etnillisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittämiseen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain: a) ryhmän jäsenten tappamista; b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vammän aiheuttamista ryhmän jäsenille; c) ryhmän elinehtojen tahallista huonontamista tarkoituksella aikaansaada sen fyysillinen hävittäminen joko kokonaan tai osittain; d) toimenpiteiden toteuttamista, joiden tarkoituksena on syntyväisyyden ehkäiseminen ryhmän piirissä; e) lasten pakollista siirtämistä ryhmästä toiseen.” Lisäksi 3 artiklan mukaan joukkotuhonnan ohella rangaistavaa on myös salahanke joukkotuhonnan suorittamiseksi, välitön ja julkinen yllytys joukkotuhontaan, joukkotuhonnan yritys ja osallisuus joukkotuhontaan.

⁴³ Lasten pakollista siirtämistä ryhmästä toiseen tekemuotoa lukuun ottamatta, josta enemmän luvussa 4.2.3.

⁴⁴ Sops 32–33/1980.

Joukkotuhontasopimuksen vallitsevan tulkintalinjan vahvasti ensimmäinen kerran Kansainvälisen oikeuden toimikunta⁴⁵ vuonna 1996, kun se määritteli joukkotuhontasopimuksen sanaa ”hävittää”:

Kuten yleissopimuksen joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi valmistelutyöt selvästi osoittavat, kyseessä oleva hävittäminen on ryhmän aineellinen hävittäminen joko fyysisellä tai biologisella tavalla, ei tietyn ryhmän kansallisen, kielellisen, uskonnollisen, kulttuurisen tai muun identiteetin hävittäminen. Kansallista tai uskonnollista elementtiä ja rodullista tai etnistä elementtiä ei oteta huomioon sanan ”hävittämiseen” määritelmässä, joka on otettava huomioon vain sen aineellisessa merkityksessä, eli fyysisessä tai biologisessa merkityksessä.⁴⁶

Mielenkiintoista määritelmässä on, että toimikunta muodosti kantansa viittaamalla suoraan valmistelutöihin. Toimikunta huomautti, että luonnosprosessissa oli ollut esillä kulttuurisen kansanmurhan käsite, mutta antoi merkittävimmän painoarvon sille, että lopullisesta sopimustekstistä se oli jätetty pois sekä sille, että lopulliseen sopimustekstiin kuului vain tekemuodot, jotka kuuluivat ”fyysiseen” ja ”biologiseen” kategoriaan. Toimikunnan mukaan kohtien a–c tekemuodot muodostavat fyysisen kansanmurhan ja kohtien d–e tekemuodot biologisen kansanmurhan.⁴⁷

Myöhemmin Kansainvälisen oikeuden toimikunnan omaksuma näkemys vahvistettiin Jugoslavia-tuomioistuimen⁴⁸ *Krstić*-tuomiossa⁴⁹. Oikeudenkäyntijaosto totesi ensin, että fyysisen tuhoamisen ohella joukkotuhonta voidaan suorittaa myös määrätietoisella ryhmän kulttuuriaineuksen ja identiteetin hävittämällä, joka lopulta johtaa ryhmän katoamiseen muusta yhteisöstä erottuvana kokonaisuutena. Tämän jälkeen oikeudenkäyntijaosto kuitenkin totesi, että vaikka yleissopimuksessa ei asiasta nimenomaisesti mainita, valmistelutyöt osoittavat, että ryhmän ”kulttuurinen”

⁴⁵ International Law Commission (ILC).

⁴⁶ A/CN.4/SER.A/1996/Add.1(Part2), s. 45–46: “As clearly shown by the preparatory work for the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, the destruction in question is the material destruction of a group either by physical or by biological means, not the destruction of the national, linguistic, religious, cultural or other identity of a particular group. The national or religious element and the racial or ethnic element are not taken into consideration in the definition of the word “destruction”, which must be taken only in its material sense, its physical or biological sense.”

⁴⁷ A/CN.4/SER.A/1996/Add.1(Part2), s. 46.

⁴⁸ International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the former Yugoslavia since 1991 (ICTY).

⁴⁹ Prosecutor v. Radislav Krstić, 2.8.2001 (IT-98-33-T).

hävittäminen hylättiin sopimuksen ulkopuolelle. Oikeudenkäyntijaosto viittasi suoraan Kansainvälisen oikeuden toimikunnan edellä mainittuun määritelmään, minkä seurauksena tuomioistuin perusti tulkintansa myös sopimuksen valmistelutöihin.⁵⁰ Myös Kansainvälinen tuomioistuin⁵¹ on seurannut tätä tulkintalinjaa ja perustanut erityisesti tapauksissa Bosnia-Hertsegovina v. Serbia ja Montenegro⁵² ja Kroatia v. Serbia⁵³ tulkintansa joukkotuhontasopimuksen valmistelutöihin.

Tätä tulkintalinjaa on kuitenkin aiheellista kyseenalaistaa valtiosopimus-oikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen ja sen tulkinta-artikloiden perusteella. Lars Berster on esittänyt, että tämä tulkintalinja hävittämisestä, joka rajoittuu vain kohderyhmien fyysiseen ja biologiseen hävittämiseen, on selvästi ristiriidassa vakiintuneiden valtiosopimusoikeutta koskevien tulkintasääntöjen kanssa.⁵⁴ Wienin yleissopimuksen 32 artiklan mukaan valtiosopimuksen valmistelutöitä ja valtiosopimusta tehtäessä vällinneita olosuhteita voidaan käyttää täydentävinä tulkintakeinoina, kun 31 artiklan yleinen tulkintasääntö⁵⁵ jättää merkityksen epäselväksi tai hämäräksi tai johtaa tulokseen, joka on selvästi mahdoton tai kohtuuton. Lisäksi yleissopimuksen 32 artiklan mukaan täydentäviä tulkintakeinoja voidaan käyttää myös, kun pyritään vahvistamaan se merkitys, johon 31 artiklaa soveltamalla on päädytty.

⁵⁰ Prosecutor v. Radislav Krstić 2001, kohta 574, 576.

⁵¹ International Court of Justice (ICJ).

⁵² Bosnia-Hertsegovina v. Serbia ja Montenegro, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 26.2.2007. Tapauksessa oli esillä, että Bosnia-Hertsegovinan konfliktin aikana serbijoukot tuhosivat tarkoituksellisesti kohderyhmän historiallista, kulttuurista ja uskonnollista omaisuutta. Kansainvälinen tuomioistuin totei, että tällaisen perinteen tuhoaminen oli olennainen osa etnistä puhdistusta ja osoitti pyrkimystä poistaa Bosnian muslimien olemassaolo. Tuomioistuin katsoi kuitenkin, ettei kulttuurisen, historiallisen ja uskonnollisen perinteen tuhoaminen kuulu joukkotuhonnan tekemuotoihin. Lopulta viitaten Kansainvälisen oikeuden toimikunnan määritelmään ja Jugoslavia-tuomioistuimen Krstic-tapaukseen sekä siihen, ettei lopullinen joukkotuhontasopimus sisältänyt kulttuurisen kansanmurhan määritelmää, se perusti tuomionsa myös joukkotuhontasopimuksen valmistelutöihin. Bosnia-Hertsegovina v. Serbia ja Montenegro 2007 kohdat 335, 338, 342, 344.

⁵³ Kroatia v. Serbia, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 3.2.2015, ks. kohta 136.

⁵⁴ Berster 2015, s. 679. Ks. samoin Novic 2016, s. 59–60.

⁵⁵ Wienin yleissopimuksen 31 artikla 1 kohta ”Valtiosopimusta on tulkittava vilpittömässä mielessä ja antamalla valtiosopimuksessa käytetyille sanannoille niille kuuluvassa yhteydessä niiden tavallinen merkitys, sekä valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän valossa.” Yleissopimuksen 31 artiklan mukaan sopimusta tulkittaessa sopimusta on katsottava kokonaisuutena ja otettava muun ohella huomioon laajemmin kaikki kansainvälisen oikeuden asiaan vaikuttavat säännöt (2 ja 3 kohdat).

Edellä kuvatun oikeuskäytännön perusteella on kuitenkin melko selvää, että Kansainvälisen oikeuden toimikunta ja mainitut tuomioistuimet ovat käyttäneet joukkotuhontasopimuksen valmistelutöitä tulkinnan ensisijaisena lähteenä. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että edellä kuvattua hyvin rajoitettua tulkintalinjaa laajemmalla joukkotuhontasopimuksen 2 artiklan tulkinnalla kulttuurinen kansanmurha voisi sisältyä sopimuksen soveltamisalaan.⁵⁶ Näkemysten mukaan tähän voidaan päätyä, jos joukkotuhontasopimuksen 2 artiklan sanamuodoille annetaan Wienin yleissopimuksen 31 artiklan mukaisesti niiden tavanomainen merkitys eikä nojaututa sopimuksen täydentäviin tulkintakeinoihin.

Joukkotuhontasopimuksen sanamuodon mukaan joukkotuhonnalla tarkoitetaan a–e kohdissa mainittua tekoa, joka tähtää jonkin kansallisen, etnillisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittämiseen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain. Kuten edellä on argumentoitu, ryhmän hävittäminen *tässä sen ominaisuudessa* voi tapahtua myös ilmeisen väkivallattomin keinoin hävittämällä ryhmän jäsenten yhteenkuuluvuuden perustavat siteet eli ne ryhmän kulttuuriset ominaispiirteet, jotka tekevät siitä erottumiskykyisen suhteessa toisiin ryhmiin.⁵⁷ Sopimuksen sanamuodon merkitystä ei voida tässä suhteessa pitää 32 artiklan mukaisesti niin epäselvänä tai hämäränä, että valmistelutöitä olisi käytettävä täydentävänä tulkintakeinona. Mikäli joukkotuhontasopimuksen sanamuodolle ”ryhmän hävittäminen tässä sen ominaisuudessa” annettaisiin sen tavanomainen merkitys, ei sen voida tulkita osoittavan ainoastaan ryhmän fyysistä tai biologista hävittämistä. Tämä tulkinta suojaa lähinnä ryhmän fyysistä olemassaoloa eikä ryhmän olemassaoloa ominaisuuksineen.

Lisäksi voidaan väittää, että tulkintalinjassa on kiinnitytty liiaksi luonnosprosessin esillä olleisiin kategorisiin jaotteluihin. Edellä kerrotun mukaisesti tulkintalinja perustuu osaltaan siihen seikkaan, että luonnosprosessissa vain fyysisiin ja biologisiin kategorioihin kuuluneet tekomuodot tulivat osaksi lopullista sopimustekstiä lukuun ottamatta lasten pakollista siirtämistä ryhmästä toiseen koskevaa e kohtaa. Kun huomioidaan, että tekomuotojen väliset rajat ovat suhteessa toisiinsa vaikeasti hahmotettavat ja ettei niitä voida täysin erottaa toisistaan, on pidettävä epä-tarkoituksenmukaisena, että tulkintalinjassa on kiinnitytty tähän kategoriseen jaotteluun eikä niinkään sopimuksen lähtökohtaiseen tarkoitukseen estää ihmisryhmien olemassaolon hävittäminen YK:n yleiskokouksen päätöslauselman 96 (I) mukaisesti.

⁵⁶ Esim. Berster 2015, s. 677, 679.

⁵⁷ Ryhmän yhtenäisyyden perustavista ominaispiirteistä lisää alaluvussa 4.1.2.

Tämä tulkinnallinen lähestymistapa, joka nojautuu jo olemassa oleviin kansainvälisen oikeuden normeihin, on huomattavasti potentiaalisempi keino kulttuurisen kansanmurhan sisällyttämiseksi osaksi kansainvälistä oikeutta kuin esimerkiksi ajatus käsitteen sisällyttämisestä uuteen yleissopimukseen. Kulttuurinen kansanmurha olisi mahdollista tulkita yhdeksi joukkotuhonnan muodoksi Wienin yleissopimuksen 31 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaan vastoin joukkotuhontasopimuksen valmistelutöitä, kun tämä tulkintalinjan muutos näkyisi myös myöhemmässä valtiokäytännössä.⁵⁸ Tämä kulttuurisen kansanmurhan näkökulmasta myönteinen tulkinta sisältää kuitenkin käsitteenä sen konkreettisemmän määrittelyn menetyksen osana kansainvälistä oikeutta.

3 KULTTUURISEN KANSANMURHAN ASEMA IHMISOIKEUSJÄRJESTELMÄSSÄ

3.1 Kulttuuristen oikeuksien suojelun yhteys kulttuuriseen kansanmurhaan

Tässä luvussa käsitellään kulttuurisen kansanmurhan käsitteen ilmentymismuotoja ihmisoikeuksien alaan kuuluvien normien piirissä sekä kulttuuristen oikeuksien suojelua yleisesti, koska voidaan väittää, että nämä normit kattavat kulttuurisen kansanmurhan aineellisen osan. Kulttuurinen kansanmurha ilmiönä rakentuu joukkotuhontarikoksen ohella osaltaan myös kulttuuristen ihmisoikeuksien varaan. Ihmisoikeuksien alaan kuuluvat normit kulttuurin suojelusta pyrkivät käsittelemään kulttuurisen kansanmurhan kanssa yhteistä tekijää: ryhmän kulttuuriin kohdistuvien hyökkäysten estämistä.

Kulttuurin suojelun pyrkimykset ihmisoikeuksien piirissä voidaan jäljittää jo aikaan ennen joukkotuhontasopimuksen laatimista. Ensimmäinen sopimusoikeudellinen instrumentti, joka tunnusti kulttuuristen oikeuksien olemassaolon, oli vuonna 1949 laadittu Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana.⁵⁹ Sen 27 artiklan mukaan ”suojelluilla henkilöillä on kaikissa olosuhteissa oikeus vaatia, että heidän henkilöään, kunniaansa, perheoikeuksiaan, uskonnollisia vakaumuksiaan ja uskonnon-

⁵⁸ Wienin yleissopimuksen 31 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaan valtiosopimusta tulkittaessa on huomioitava myös jokainen myöhempi valtiosopimusta sovellettaessa noudatettu käytäntö, joka osoittaa osapuolten välisen yhteisymmärryksen valtiosopimuksen tulkinnasta.

⁵⁹ Sops 8/1955.

harjoitustaan, tottumuksiaan ja tapojaan kunnioitetaan ja pidetään arvossa”. Punaisen Ristin kansainvälisen komitean⁶⁰ mukaan artikla edellyttää ihmisoikeuksien kunnioittamista ja on ymmärrettävä laajimmassa mahdollisessa muodossaan, jolloin se kattaa kaikki yksilön oikeudet ja ominaisuudet, jotka ovat erottamattomia hänen olemassaolostaan. Genèven sopimuksen 27 artiklan tavoitteena oli estää paluu toisen maailmansodan aikaisiin käytäntöihin, joita voidaan komitean mukaan kuvata kulttuuriseksi kansanmurhaksi.⁶¹ On huomattava, että Punaisen Ristin kansainvälinen komitea on siten tunnustanut kulttuurisen kansanmurhan vakavuuden jo ennen joukkotuhontasopimuksen laatimista.

YK:n ihmisoikeusjärjestelmän ytimen muodostavissa instrumenteissa⁶² määrätään keskeisimpinä kulttuurisina oikeuksina jokaisen oikeudesta osallistua yhteisönsä kulttuurielämään⁶³, ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaudesta⁶⁴ sekä oikeudesta mielipiteen- ja sananvapauteen⁶⁵. Nämä oikeudet ovat niin sanotusti kulttuurisia perusoikeuksia.⁶⁶ Ne turvaavat ihmisryhmien oikeuden kulttuurisen, uskonnollisen ja sosiaalisen identiteetin säilymiseen ja yhteisön kehittämiseen sekä mahdollistavat itseilmaisun.

On esitetty, että kulttuuristen oikeuksien suojelu yleisesti, ja erityisesti KP-sopimuksen 27 artikla, kattaa kulttuurisen kansanmurhan aineellisen osan.⁶⁷ KP-sopimuksen 27 artiklan sanamuoto⁶⁸ kieltää artiklassa lausuttuja oikeuksia vaarantavat toimet ja pakkosulauttamisen. Lisäksi sen katsotaan edistävän sitä, että vähemmistöryhmät säilyttävät erillisen identiteettinsä.⁶⁹ Kulttuurisen kansanmurhan keskeisenä ajatuksena on, että ryhmät

⁶⁰ International Committee of the Red Cross (ICRC).

⁶¹ Commentary on the Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War 1958, s. 201, 203: ” – – the measures adopted in certain cases during the Second World War, which could with justice be described as ‘cultural genocide’”.

⁶² YK:n ihmisoikeusjärjestelmän ydin koostuu ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta (Universal Declaration of Human Rights, UN Doc. A/810), kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta (Sops 7–8/1976, jäljempänä KP-sopimus) ja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta (Sops 6/1976, jäljempänä TSS-sopimus).

⁶³ Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 27 artikla ja TSS-sopimuksen 15 artikla. Lisäksi KP-sopimuksen 27 artikla muotoilee kyseisen oikeuden negaation muotoon.

⁶⁴ Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 18 artikla ja KP-sopimuksen 18 artikla.

⁶⁵ Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19 artikla ja KP-sopimuksen 19 artikla.

⁶⁶ Ks. Hokkanen 2014, s.4.

⁶⁷ Novic 2016, s. 111.

⁶⁸ KP-sopimuksen 27 artiklan sanamuoto kuuluu: ”Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.”

⁶⁹ Dinstein 1976, s. 118.

ovat olemassa sosiaalisena yksikkönä yksittäisten jäsentensä ulkopuolella ja ryhmän kulttuuri, sen keskeisenä ominaisuutena, vaikuttaa koko ryhmän yhtenäisyyteen ja olemassaoloon.⁷⁰ Siten voidaan sanoa, että ryhmän yhtenäisyyteen ja kulttuuriainekseen kohdistuvat toimet heijastelevat 27 artiklassa turvattuja oikeuksia eli ryhmän oikeutta kulttuuriseen olemassaoloon ja identiteettiin.

3.2 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (UNDRIP)

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että YK:n vuonna 2007 hyväksymällä alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksella⁷¹ saavutetaan parhain suoja kulttuurista kansanmurhaa vastaan.⁷² Lisäksi kulttuurisen kansanmurhan käsite esiintyi julistuksen luonnosversiossa (7 artikla) seuraavasti:

Alkuperäiskansoilla on kollektiivinen ja yksilöllinen oikeus siihen, ettei heitä saateta alttiiksi *kulttuuriselle kansanmurhalle*, joka käsittää seuraavien toimien ehkäisyn ja suojan niiltä:

- a) kaikilta toimilta, joiden tarkoituksena tai seurauksena on riistää heidän yhtenäisyytensä erottuvana kansana; tai heidän kulttuuriarvonsa tai etninen identiteettinsä;
- b) kaikilta toimilta, joiden tarkoituksena tai seurauksena on riistää heiltä maat, alueet tai resurssit;
- c) kaikenlaiselta väestönsiirrolta, jonka tarkoituksena tai seurauksena on heidän oikeuksiensa loukkaaminen tai heikentäminen;
- d) muunlaiselta kulttuurien tai elämäntapojen assimilaatiolta tai integraatiolta, joka heille on asetettu lailla, hallinnollisilla tai muilla toimenpiteillä;
- e) kaikenlaiselta heitä vastaan suunnatulta propagandalta.⁷³

⁷⁰ Novic 2016, s. 111.

⁷¹ United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UN Doc. A/61/L.67 and Add.1). Viitataan usein lyhenteellä UNDRIP tai DOTROIP.

⁷² Hon 2013, s. 372.

⁷³ E/CN.4/Sub.2/1993/29 s. 52: "Indigenous peoples have the collective and individual right not to be subjected to ethnocide and cultural genocide, including prevention of and redress for: (a) Any action which has the aim or effect of depriving them of their integrity as distinct peoples, or of their cultural values or ethnic identities; (b) Any action which has the aim or effect of dispossessing them of their lands, territories or resources; (c) Any form of population transfer which has the aim or effect of violating or undermining any of their rights; (d) Any form of assimilation or integration by other cultures or ways of life imposed on them by legislative, administrative or other measures; (e) Any form of propaganda directed against them."

Kulttuurisen kansanmurhan käsite jätettiin kuitenkin lopullisen julistustekstin ulkopuolelle. Alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen hyväksytyssä muodossa ”kulttuurinen kansanmurha” korvattiin lauseella, jonka mukaan ”alkuperäiskansoilla ja niihin kuuluvilla yksilöillä on oikeus siihen, ettei heitä pakkosulauteta eikä heidän kulttuuriaan tuhota” samalla kun määräys siirrettiin 8 artiklaan, 1 kohdaksi. Kun kyseinen lause luetaan yhdessä asianomaisen artiklan 2 kohdan kanssa, joka kuuluu ”toiminta, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on se, että alkuperäiskansoilta riistetään niiden koskemattomuus erillisinä kansoina tai niiden kulttuuriset arvot tai etninen identiteetti”, voidaan sen väittää heijastavan samaa hävittämistarkoitusta kuin mihin joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessissa kulttuurista kansanmurhaa koskevalla määritelmällä pyrittiin. Tämän näkemyksen on vahvistanut *International Law Association*⁷⁴ alkuperäiskansojen oikeuksia käsitelleessä vuoden 2010 Haagin konferenssissaan⁷⁵. ILA on todennut, että vaikka kulttuurinen kansanmurha jätettiin lopullisen alkuperäiskansojen oikeuksien julistustekstin ulkopuolelle, sen korvaava kulttuurin suojelua koskeva lause, ettei alkuperäiskansoja ”pakkosulauteta eikä niiden kulttuuria tuhota”, sisältää kulttuurisen kansanmurhan määritelmän. ILA:n mukaan lause kattaa saman soveltamisalan kuin joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessissa esillä ollut kulttuurinen kansanmurha.⁷⁶ Tässä mielessä voidaan väittää, että alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen 8 artikla heijastaa kulttuurista kansanmurhaa.

Merkittävää alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen kohdalla on se, että julistus hyväksyttiin 143 valtion kannatuksella.⁷⁷ Vain neljä valtiota äänesti julistusta vastaan.⁷⁸ Hyväksyjien valtava määrä on merkittävä, koska valtioiden edustajat tietävät äänestäessään YK:n julistuksen puolesta, tai sitä vastaan, että julistuksilla on voimakas vaikutus kansainvälisen tapaoikeuden kehittymiseen. YK:n yleiskokouksessa, jossa julistuksesta äänestettiin, olivat edustettuina lähes kaikki maailman valtiot. Kun kansainvälinen tapaoikeus muotoutuu sitä mukaan kuin valtiot omaksuvat jonkin oikeudellisesti merkittävän käytännön, jota alkavat pitää oikeudellisesti sitovana, on selvää, että yleiskokouksessa hyväksytyillä julistuksilla on

⁷⁴ Jäljempänä ILA.

⁷⁵ ILA:n 74. konferenssi Haagissa 15.–19. elokuuta 2010.

⁷⁶ Report of the 74th Conference 2010, s. 858–859.

⁷⁷ Declaration on the Rights of Indigenous Peoples -verkkosivut.

⁷⁸ Uusi-Seelanti, USA, Kanada ja Australia äänestivät julistusta vastaan, ja 11 maata (Azerbaidžan, Bangladesh, Bhutan, Burundi, Kolumbia, Georgia, Kenia, Nigeria, Venäjä, Samoa ja Ukraina) pidättäytyi äänestämästä. Declaration on the Rights of Indigenous Peoples -verkkosivut.

voimakas vaikutus siihen, miten kansainvälinen tapaoikeus kehittyi.⁷⁹ Kyseisen asetelman on vahvistanut Kansainvälinen tuomioistuin *Nicaragua*-tapauksessaan.⁸⁰ Valitettavaa kuitenkin on, että moni lukuisia alkuperäiskansoja asuttava maa, kuten Kanada, USA ja Venäjä, ei tukenut julistusta. Sittenkin julistusta vastaan äänestäneet ja äänestyksestä pidättäytyneet valtiot ovat eri tavoin kuitenkin ilmaisseet myönteisestä suhtautumisestaan julistukseen.⁸¹

Alkuperäiskansojen oikeuksien julistusuunnoksessa viitataan Unescon vuonna 1981 laatimaan San José'n julistukseen⁸², johon sisältyy myös kulttuurisen kansanmurhan käsite. San José'n julistuksessa nimenomaisesti todetaan, että kulttuurinen kansanmurha on samanarvoinen kansainvälisen oikeuden loukkaus kuin kansanmurha, joka tuomittiin vuoden 1948 joukkotuhontasopimuksessa (kohta 1). Julistuksen johdanto-osan perustelukappaleen 2 mukaan kulttuurinen kansanmurha tarkoittaa sitä, että ”etnisesti ryhmältä kielletään oikeus nauttia, kehittää ja välittää omaa kulttuuriin ja omaa kieltään, joko kollektiivisesti tai erikseen”. Sen mukaan kulttuurinen kansanmurha on massiivinen ihmisoikeusloukkaus, joka loukkaa erityisesti etnisten ryhmien oikeutta kulttuuriseen identiteettiin, sellaisena kuin se on vahvistettu lukuisissa YK:n ja sen erityisjärjestöjen julistuksissa, yleissopimuksissa ja muissa sopimuksissa.⁸³ Alkuperäiskansojen edustajat ovat esittäneet, että kulttuurisen kansanmurhan käsitteen käyttö San José'n julistuksessa on tehnyt siitä ”löydettävissä olevan” osan kansainvälistä oikeutta.⁸⁴

⁷⁹ Koivurova 2008, s. 256.

⁸⁰ Nicaragua v. United States of America 27.6.1986, kohta 188.

⁸¹ Koivurova 2010, s. 41.

⁸² Unesco and the Struggle Against Ethnocide: Declaration of San José 1981.

⁸³ San José'n julistus johdanto-osa perustelukappale 2: ”Ethnocide means that an ethnic group is denied the right to enjoy, develop and transmit its own culture and its own language, whether collectively or individually. This involves an extreme form of massive violation of human rights and, in particular, the right of ethnic groups to respect for their cultural identity, as established by numerous declarations, covenants and agreements of the United Nations and its Specialized Agencies, as well as various regional intergovernmental bodies and numerous non-governmental organizations.”

⁸⁴ E/CN.4/2003/92 kohta 59. Väitettä on kuitenkin kritisoitu. Kritiikki kohdistui siihen, että San José'n julistuksen ovat laatineet etnokehityksen ja kulttuurisen kansanmurhan asiantuntijat (*Experts of Ethno-Development and Ethnocide*) eivätkä valtiot.

3.3 Johtopäätökset

Valtiot ovat varsin laajalti tunnustaneet kulttuurisia oikeuksia ja sitoutuneet suojelemaan niitä.⁸⁵

Tämä laaja tuki on osoitus valtioiden yhteisymmärryksen tarpeesta kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja suojelemisessa. Muutos on saanut alkunsa, koska on alettu entistä enemmän tiedostaa, että kulttuuriperinnön suojelemisella on ihmisille olennaisen tärkeää arvoa.⁸⁶ Vaikka ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojaksi tarkoitettujen normien piirissä on tapahtunut merkittävää kehitystä, mitä tulee kulttuurin suojelun pyrkimyksiin, kulttuurista kansanmurhaa ei ole vahvistettu missään kansainvälisessä instrumentissa, joka olisi verrattavissa vakavuusasteeltaan joukkotuhontasopimukseen.⁸⁷

Joukkotuhontasopimuksessa muotoiltu joukkotuhonnan määritelmä on otettu sellaisenaan kansainvälisten rikostuomioistuinten perussääntöihin.⁸⁸ Tämän seurauksena kansainväliset rikostuomioistuimet eivät voi rangaista joukkotuhonnasta, joka ei liity kohderyhmän jäsenten fyysiseen tuhoamiseen.⁸⁹ Erityisesti kansainvälisen yhteisön menetettynä mahdollisuutena kriminalisoida ihmisryhmien kulttuuriaineksen ja kulttuuri-identiteetin tuhoaminen voidaan pitää joukkotuhonnan määritelmän ottamista sellaise-

⁸⁵ Lisäksi YK:n kasvatustiete- ja kulttuurijärjestö (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, jäljempänä Unesco) on tehnyt merkittävän osuuden kulttuurin suojelun pyrkimyksiin. Erityisen laajan kansainvälisen yhteisön tuen Unescon sopimuksista ovat saaneet maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemista koskeva yleissopimus (Sops 19/1987, 204 sopimusosapuolta helmikuussa 2021, United Nations Treaty Series -verkkosivut) ja aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskeva yleissopimus (Sops 47/2013, 172 sopimusosapuolta helmikuussa 2021, United Nations Treaty Series -verkkosivut). Myös olennaisimmat alueelliset ihmisoikeusinstrumentit sisältävät kulttuuristen oikeuksien kannalta merkittävimmät määräykset. Näitä alueellisia instrumentteja voidaan katsoa olevan Euroopan ihmisoikeussopimus (Euroopan neuvoston puitteissa tehty yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi sellaisena kuin se on muutettuna 11. ja 14. pöytäkirjalla, SopS 18-19/1990), Amerikan ihmisoikeussopimus (American Convention on Human Rights, OAS Treaty Series No. 36, 1144 UNTS 123) ja Afrikan ihmisoikeuksien peruskirja (African Charter on Human and Peoples' Rights, 1520 UNTS 217). Kyseisissä sopimuksissa on ilmaistu oikeus uskonnonvapauteen, mukaan lukien oikeus harjoittaa ja ilmaista uskontoa ja oikeus mielipiteen ilmaisuun.

⁸⁶ A/HRC/31/59, kohta 53.

⁸⁷ Finnegan 2020, s. 4.

⁸⁸ Esim. Jugoslavia-tuomioistuimen perussääntö (Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, 25.5.1993) 4 artikla; Ruanda-tuomioistuimen perussääntö (Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, 8.11.1994) 2 artikla; Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö (Rome Statute of the International Criminal Court, 17.7.1998) 6 artikla; Webb 2015, s. 8.

⁸⁹ Negri 2013, s. 5.

naan Kansainvälisen rikostuomioistuimen⁹⁰ perussääntöön.⁹¹ Kulttuurisen kansanmurhan käsitteen vakiintumattomuus on jättänyt kansainväliseen oikeuteen selvän aukon, joka on johtanut monien ihmisryhmien suojan puutteeseen. Tämän tuottama haitta ei kohdistu niinkään ihmishenkiin, vaan ihmisryhmien edustaman kulttuurin hävitykseen, mitä voidaan pitää menetyksenä koko ihmiskunnan kannalta. Tämä kansainvälisessä oikeudessa oleva puute kertoo kulttuuri-identiteetin ja kulttuuriaineuksen arvostuksen puutteesta ja niiden hävittämisen vakavien seurausten piittaamattomuudesta sekä juridisella että yhteiskunnallisella tasolla.

4 KULTTUURISEN KANSANMURHAN ELEMENTIT

4.1 Kulttuurisen kansanmurhan kohde

4.1.1 Vähemmistöryhmät ja alkuperäiskansat

Kulttuurisen kansanmurhan kohteena voidaan sanoa olevan ”helposti haavoittuvat” ihmisryhmät. Tällä yleisellä käsitteellä voidaan viitata monenlaisiin ryhmiin, mutta tässä yhteydessä sillä viitataan kootusti ryhmiin, joille on ominaista yhteisen kulttuurin läsnäolo ja se, että tuo kulttuuri tekee ryhmästä erottumiskykyisen suhteessa muihin ryhmiin. Kulttuurin suojeleminen näyttää luonnostaan liittyvän erityisesti vähemmistöryhmiin ja alkuperäiskansoihin.⁹² Tätä havainnollistavat luvussa 3 käsitellyt ihmisoikeussopimukset ja -julistukset, joissa kulttuurin suojeleminen on yhdistetty erityisesti näihin ryhmiin.⁹³ Samoin tämä yhteys käy ilmi joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessissa esitetyistä näkemyksistä, joiden mukaan suoja kulttuurista kansanmurhaa vastaan olisi tarkoituksenmukaisinta toteuttaa ihmisoikeusjärjestelmässä näiden ihmisryhmien suojeleminen koskevien normien kautta.

Vähemmistöryhmän ja alkuperäiskansan määritelmistä ei ole universaalisti hyväksytyjä sisältöjä. Jonkinlainen yksimielisyys näyttää kuitenkin vallitsevan kummankin käsitteen osalta muutamista keskeisistä kriteereistä. Vähemmistöjen osalta näiden kriteerien mukaan ryhmän jäsenten on jaettava jokin YK:n vähemmistöoikeuksien julistuksessa⁹⁴ mainituista

⁹⁰ International Criminal Court (ICC).

⁹¹ Finnegan 2020, s. 3; Hon 2013, s. 406.

⁹² Ks. Donnelly 1990, s. 59

⁹³ Esimerkiksi erityisesti KP-sopimuksen 27 artikla ja YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus (UNDRIP).

⁹⁴ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and

identiteetin piirteistä ja heidän tulee kokea olevansa osa vähemmistöryhmää. Lisäksi ryhmän jäsenten on haluttava säilyä omaleimaisena ryhmänä ja säilyttää kulttuurinsa, perinteensä, uskontonsa ja/tai kielensä. Ryhmän tulee myös muodostaa lukumääräisesti vähemmistö verrattuna valtaväestöön tai suurimpiin kansallisiin ryhmiin. Lisäksi edellytetään, että ryhmä on asunut pitempiaikaisesti maassa.⁹⁵ Etenkin kirjallisuudessa on painotettu vähemmistöjen ja kulttuurisen kansanmurhan yhteyttä.⁹⁶ Kulttuurinen kansanmurha voidaan yhdistää erityisesti niin kutsuttuihin kansallisiin vähemmistöihin eli sellaisiin etnisiin ja kielellisiin vähemmistöihin, jotka ovat olleet valtiossa jo monia vuosikymmeniä. Tällaisia vähemmistöjä kutsutaan usein myös perinteisiksi vähemmistöiksi tai kulttuuri-vähemmistöiksi.⁹⁷ Myös Lemkinin hahmotellessa kulttuurisen kansanmurhan käsitettä hän käsitteli suojattuina ryhminä ennen kaikkea kansallisia vähemmistöjä, jotka tunnustettiin pääasiassa heidän kulttuurinsa kautta.⁹⁸ Lisäksi oikeuskäytännössä on tulkittu, että joukkotuhontasopimuksessa mainitut ryhmät, eli kansalliset, etniset, rodulliset ja uskonnolliset ryhmät, viittaavat synonyymeinä kansallisiin vähemmistöihin.⁹⁹

Alkuperäiskansojen käsitteen osalta yleinen yksimielisyys näyttää valitsevan siitä, että alkuperäiskansat erottuvat muista vähemmistöistä siten, että ne ovat jonkin alueen alkuperäistä väestöä. Lisäksi kansan tulee pitää itseään alkuperäisenä väestönä ja sillä tulee olla katkeamaton yhteys siihen alueeseen, jota se asuttaa. Edelleen alkuperäiskansalla on yleensä myös oma erityinen, muista poikkeava kulttuurinsa.¹⁰⁰ Alkuperäiskansojen käsitteestä on löydettävissä useita erilaisia määritelmiä. Esimerkki alkuperäiskansan määritelmästä löytyy Kansainvälisen työjärjestön¹⁰¹ alkuperäiskansoja ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen¹⁰² 1 artiklasta. Alkuperäiskansojen ja kulttuurisen kansanmurhan yhteyttä osoittaa erityisesti YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistusluonnos, jossa käsite kulttuurinen kansanmurha esiintyy.¹⁰³

Linguistic Minorities (A/RES/47/135).

⁹⁵ Ks. Hannikainen 1996, s. 36–38.

⁹⁶ Esim. Finnegan 2020, s. 4–5.

⁹⁷ Daher – Hannikainen – Heikinheimo 2012, s. 6.

⁹⁸ Novic 2016, s. 20.

⁹⁹ Prosecutor v. Radislav Krstić 2.8.2001 (IT-98-33-T), kohta 555; ks. Amman 2002, s. 112.

¹⁰⁰ Ks. Seurujärvi-Kari 2012, s. 34.

¹⁰¹ International Labour Organization (ILO).

¹⁰² Alkuperäiskansoja ja heimokansoja koskeva ILO:n yleissopimus No. 169 (ILO Convention No. 169 Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries, 1659 UNTS 383).

¹⁰³ Julistusluonnoksesta edellä tarkemmin luvussa 3.2.

Vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen suojelun tavoitteet ovat osittain yhteneviä. Molempien ryhmien yhteydessä keskeisiksi nousevat muun muassa oikeus sekä fyysiseen että kulttuuriseen olemassaoloon ja oikeus omaan kieleen, kulttuuriin ja uskontoon. Keskeistä on myös se, että edellä mainittuja ryhmiä halutaan suojella syrjinnältä, yhtenäisyyden riistolta sekä niiden kulttuurin tai elämäntapojen assimilaatiolta tai integraatiolta.¹⁰⁴ On haastavaa määritellä tyhjentävästi kulttuurisen kansanmurhan kohdetta, eikä edes joukkotuhontasopimuksen suojatuista ryhmistä ole yleisesti hyväksytyjä ja tarkkoja määritelmiä.¹⁰⁵ Ryhmän olemassaolon arviointi on siten suoritettava aina tapauskohtaisesti. Kulttuurisen kansanmurhan osalta voidaan kuitenkin esittää sen luonnollinen yhteys vähemmistöryhmiin ja alkuperäiskansoihin.

4.1.2 Kohderyhmän kulttuurinen identiteetti

Kulttuurinen kansanmurha kohdistuu erityisesti kohderyhmän sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen ja sen jäsenten jakamaan kulttuuriseen identiteettiin. Yleisesti ihmisryhmän yhtenäisyyden perustaa sen yksilöiden yhteisen kulttuurin kautta kokema sosiaalinen yhteenkuuluvuus. Sosiaalinen identiteetti yhdistää yksilön muihin samaan ryhmään kuuluviin ihmisiin ja antaa yhteenkuuluvuuden tunteen.¹⁰⁶ Ryhmän yhteenkuuluvuus ilmenee muun ohella yhteisen kielen, kulttuurin tai uskonnon kautta.¹⁰⁷ Ryhmän identiteettiä määrittävät erityisesti oma elämäntapa ja kulttuuri sekä solidaarisuuden tunne.¹⁰⁸

Kulttuurilla on tärkeä merkitys yksilön identiteetille. Tavanomaisesti kulttuurin ymmärretään olevan tapoja, käytäntöjä, kieliä, arvoja ja maailmankatsomuksia, jotka ovat ominaisia jollekin ihmisryhmälle.¹⁰⁹ Kulttuurinen identiteetti on osa yksilön minäkäsitystä, joka rakentuu yksilön tiedolle ja kokemukselle kulttuurisen ryhmän jäsenenä, ja se voidaan ymmärtää eräänlaisena kollektiivisena tietovarantona. Kulttuuri-identiteettiin liittyy

¹⁰⁴ Ks. Portin 1999, s. 85.

¹⁰⁵ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan, 16.11.2018 (E465), kohta 792.

¹⁰⁶ Liebkind 1996, s. 208, 209.

¹⁰⁷ Thornberry 1991, s. 57. Tällainen sosiaalinen ryhmä on luonnollinen yhteisö, joka eroaa siten juridisista ja muista tiettyä tarkoitusta varten perustetuista yhteisöistä. Olennaista on, että ryhmä ei pohjaudu tiettyyn tarkoitukseen, vaan se on luonnollinen ihmisten yhteenliittymä, jolla on kollektiivinen identiteetti. Tällainen ryhmä antaa jäsenilleen puitteet sosiaaliselle kanssakäymiselle ja identiteetin toteuttamiselle. Portin 1999, s. 37; VanderWal 1990, s. 94.

¹⁰⁸ VanderWal 1990, s. 94.

¹⁰⁹ Benjamin 2014, s. 60–61.

myyttisyyttä, uskomuksia ja mielikuvia, jotka tekevät kulttuureista erottumiskykyisiä suhteessa toisiinsa. Yksinkertaisesti ilmaistuna kulttuurinen identiteetti on tunne johonkin kuulumisesta. Pohjimmiltaan sitä voidaan kuvata yksilön symboliseksi perustaksi, jolle minuus rakentuu.¹¹⁰

Kulttuurisen kansanmurhan kohderyhmän keskiössä on siten ryhmän kokemana sosiaalinen yhteenkuuluvuus yhteisen kulttuurin kautta. Nimienomaan tämä jaettu yhteinen ja muista erottuva kulttuuri asettaa ryhmän alttiiksi kulttuuriselle kansanmurhalle. Kulttuurinen kansanmurha voidaan nähdä siten hyökkäyksenä ja rikoksena, joka kohdistuu itse eroavaisuutta vastaan.¹¹¹ Ryhmän jakama kulttuurinen identiteetti on se keskeinen elementti, joka kokoaa ryhmän sosiaalisesti yksiköksi ja tekee siitä erottumiskykyisen suhteessa muihin. Mielenkiintoista joukkotuhontasopimuksen näkökulmasta tässä yhteydessä onkin sen selvä epäjohdonmukaisuus. Joukkotuhontasopimus edellyttää, että joukkotuhonnan kohderyhmällä on selkeä identiteetti, jotta yleissopimuksen tarjoama suojele aktualisoituu. Sen sijaan se ei kuitenkaan suojaa niitä tekijöitä eli kulttuurisia ominaispiirteitä, jotka tekevät ryhmästä erottumiskykyisen.¹¹²

4.2 Kulttuurisen kansanmurhan ilmenemismuodot

4.2.1 Kulttuuriomaisuuden tuhoaminen

Kun kulttuurisen kansanmurhan ymmärretään sen laajassa muodossa tarkoittavan itsenäistä kokonaisuutta suhteessa fyysiseen ja biologiseen kansanmurhaan, sen tekemiseksi yleensä luokitellaan ryhmän kulttuuriomaisuuden kohdennettu tuhoaminen tai ryhmän pakkosulauttaminen osaksi hallitsevaa valtakulttuuria.¹¹³ Kuten edellä on jo ollut esillä, myös vuoden 1948 joukkotuhontasopimuksen laatimisen yhteydessä oli huomioitu kulttuuriomaisuuden tuhoaminen tai sen käytön estäminen. Lopulta tämä tekemuoto jätettiin kuitenkin joukkotuhontasopimuksen ulkopuolelle. On selvää, että kulttuuriomaisuuden tuhoamisella tai sen käytön estämisellä, esimerkiksi omaisuuden vieraaseen käyttötarkoitukseen muuntamisella, on yhteys kohderyhmän kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen. Hyökkäyksen voidaan nähdä kohdistuvan ryhmän yksilöiden identiteetin

¹¹⁰ Reijonen 2002, s. 23, 29–31.

¹¹¹ Bilsky – Klagsbrun 2018, s. 374.

¹¹² Novic 2016, s. 94.

¹¹³ Novic 2016, s. 5.

yttimeen. Välittömästi tämä johtaa ainakin kulttuurin harjoittamisen vaikeutumiseen, mikä horjuttaa ryhmän yhtenäisyyttä.

Nürnbergin kansainvälinen sotarikostuomioistuin¹¹⁴ on ensimmäinen kulttuuriomaisuuden tarkoituksellisesta tuhoamisesta oikeudellisen kannanoton antanut taho. Tuomioistuin perustettiin vuonna 1945 toisen maailmansodan voittajavaltioiden välillä solmitulla Lontoon sopimuksella¹¹⁵. Sen toimivaltaan kuuluvat rikokset rauhaa vastaan, sotarikokset ja rikokset ihmisyyttä vastaan.¹¹⁶ Sen sijaan joukkotuhonnan käsitettä tuomioistuimen peruskirja ei sisältänyt. Nürnbergin tuomioistuin huomioi kuitenkin kulttuuriomaisuuden tarkoituksellisen tuhoamisen harkitessaan sotaa edeltänyttä juutalaisten vainoa. Se viittasi tässä yhteydessä pogromien järjestämiseen, joka sisälsi synagogien polttamista ja purkamista, kuvaten yhteiskunnallista ilmapiiriä tukahduttavaksi ja ankaraksi.¹¹⁷ Yksi Nürnbergin sotarikostuomioistuimessa tuomituista oli Alfred Rosenberg.

Nürnbergin kansainvälinen sotarikostuomioistuin tuomitsi Rosenbergin muun muassa julkisen ja yksityisen omaisuuden järjestäytyneestä ryöstämisestä.¹¹⁸ Tuomioistuin totesi Rosenbergin johtaneen ”Einsatzstab Rosenberg” - organisaatiota¹¹⁹, joka ryösti museoita ja kirjastoja sekä takavarikoi taide-esineitä ja -kokoelmia. Tuomioistuin totesi, että ”14. heinäkuuta vuonna 1944, yli 21 903 taidekohdetta, mukaan lukien kuuluisia maalauksia ja museoesineitä oli takavarikoitu lännessä Einsatzsabin toimesta”. Tuomioistuin viitasi myös Neuvostoliiton miehityillä alueilla sijaitsevien museoiden, palatsien ja kirjastojen järjestelmälliseen ryöstämiseen todeten, että esineet sisälsivät ” – – kulttuurista ja historiallista arvoa Neuvostoliiton kansalle”. Tuomioistuin perusteli rikosvastuuta muun muassa viittaamalla Himmlerin 1. joulukuuta 1939 antamaan asetukseen, jossa määrättiin kulttuuriomaisuuden takavarikoinnista saksalaisuuden vahvistamiseksi.¹²⁰

¹¹⁴ International Military Tribunal at Nuremberg (IMT).

¹¹⁵ Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, 82 UNTS 280.

¹¹⁶ Sopimuksen II-osa 6 artikla.

¹¹⁷ Judgment of the International Military Tribunal at Nuremberg for the Trial of German Major War Criminals 1.8.1946, s. 76.

¹¹⁸ Judgment of the International Military Tribunal at Nuremberg for the Trial of German Major War Criminals 1946, s. 114.

¹¹⁹ Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg (ERR). Organisaatio työskenteli Saksassa loka-kuusta 1941 kesäkuuhun 1943. Koivuolahti – Hakkarainen 2004, s. 18.

¹²⁰ Judgment of the International Military Tribunal at Nuremberg for the Trial of German Major War Criminals 1946, s. 70–71, 114–115.

Siitä huolimatta, että kyseisessä Rosenberg-tuomioissa kulttuuriomaisuuden tarkoituksellinen tuhoaminen huomioidaan vain vähäisessä määrin, tämä tuomio on huomionarvoinen. Huomionarvoisen siitä tekee se, että tuomio on ensimmäinen, jossa oikeudellisesti tunnustetaan kulttuuriomaisuuden olennainen arvo. Samalla se on myös ensimmäinen tuomio, jossa syytetyt tuomittiin vainoamisesta myös siksi, että he olivat tuhonneet kulttuuriomaisuutta.¹²¹ Viitatessaan synagogien tuhoamiseen ja polttamiseen esimerkkeinä juutalaisten vainosta tuomio osoittaa, että kulttuurikohteisiin kohdistuvat hyökkäykset ovat rikoksia, joiden todellisina kohteina ovat yksilöt ja niistä koostuvat ryhmät.

Toisen maailmansodan jälkeisellä ajalla kulttuuriomaisuuden tuhoamiseen kiinnitettiin huomiota myös kansallisissa tuomioistuimissa. Esimerkiksi Puolassa *Gauleiter Artur Greiserin* -tapauksessa¹²² tuomioistuin¹²³ katsoi Greiserin syyllistyneen rikoksiin ihmisyyttä vastaan vainoamalla Puolan kulttuuriomaisuuteen kohdistuvien hyökkäysten vuoksi. Tuomioistuimen mukaan Puolan kulttuurille aiheutui korvaamattomia menetyksiä tämän omaisuuden tuhoamisesta, ja se katsoi toiminnan tarkoituksena olleen kaiken sen hävittäminen, mikä vähääkään muistutti Puolan elämästä ja kulttuurista.¹²⁴ Toisin sanoen pyrkimyksenä oli puolalaisten olemassaolon pyyhkiminen.

Tuomioistuin totesi, että Greiser suljetutti yli 1 000 kirkkoa ja että kaikki niiden sisällä olleet arvo- ja kulttuuriesineet tuhottiin. Tuomioistuimen mukaan Puolan kulttuurielämään kohdistetut laajamittaiset toimenpiteet sisälsivät muun ohella kaikkien kirjastojen, kirjojen ja aikakauslehtien takavarikoinnin, Poznańin yliopiston kulttuurikeskuksen sulkeamisen ja Poznańin yliopisto haltuunoton ja muuntamisen muihin käyttötarkoituksiin.¹²⁵ Tuomioistuin totesi, että ”erityistä huolellisuutta osoitettiin puolalaisten muistomerkkien tuhoamiselle”. Muistomerkkejä tuhottiin erityisen loukkaavalla tavalla, ja tuhoamiseen liittyi ivaa ja pilkkaa. Tuomioistuin totesi, että ”Warthelandin viranomaiset tekivät kaikkensa karkottaakseen alueelta jokaisen jäljen, joka muistutti vähääkään Puolan elämästä ja kulttuurista”. Arvioidessaan juutalaisväestöön kohdistunutta

¹²¹ Thake 2018, s. 11.

¹²² Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser, Supreme National Tribunal of Poland, 21th June – 7th July, 1946.

¹²³ *Supreme National Tribunal of Poland*.

¹²⁴ Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser 1946, s. 82, 84.

¹²⁵ Esimerkiksi yliopiston anatomian osasto (*Anatomical Department*) muutettiin krematorioksi, jossa poltettiin n. 8 000 ammutuksi tai hirtetyksi tulleen puolalaisen ja juutalaisen ruumista. Kaikki muutkin puolalaiset kulttuurilaitokset kärsivät yliopiston kaltaisen kohtalon. Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser 1946, s. 82–83.

vainoa tuomioistuin totesi, että vakavimmat tekemuodot olivat muun muassa taiteellista arvoa sisältävien synagogien ja rukoushuoneiden tuhoaminen ja polttaminen sekä juutalaisten hautausmaiden hävittäminen.¹²⁶ Kokonaisharkinnassaan tuomioistuin katsoi Greiserin syyllistyneen rikoksiin ihmisyyttä vastaan vainoamalla, johon sisältyivät kaikki edellä mainitut kulttuuriomaisuuteen kohdistuneet vahingonteot.

Myös Jugoslavian hajoamiskonfliktin yhteydessä tehtyjen rikoksien selvittämistä varten YK:n turvallisuusneuvoston päätöksellä¹²⁷ vuonna 1993 perustettu Jugoslavia-tuomioistuin on arvioinut kulttuuriomaisuuteen kohdistuvia hyökkäyksiä. Sen tulkintalinja on ollut, että historiallisten tai uskonnollisten kohteiden tuhoaminen on hyökkäys yksilön identiteetin ytimeen. Tapauksessa *Tihomir Blaskic*¹²⁸ tuomioistuin katsoi, että teot voivat olla vakavia sen vuoksi, että ne yrittävät saada alulle syrjinnän ihmiskunnassa, eikä niinkään niiden ilmeisen julmuuden vuoksi. Tällainen vakavuus voi tuomioistuimen mukaan ilmetä esimerkiksi symbolisten rakennusten haltuunottamisena tai tuhoamisena taikka muilla vastaavilla tavoilla, jolloin ne kohdistuvat väestön olemassaoloon tai hengissä säilymiseen.¹²⁹

Samansuuntainen Blaskic-tapauksen kanssa on Jugoslavia-tuomioistuimen *Kordić & Čerkez* -tuomio,¹³⁰ jossa tuomioistuin totesi, että uskonnollisten rakennusten tuhoaminen yhdessä syrjivän tarkoituksen kanssa kohdistuu suoraan kansan uskonnolliseen identiteettiin. Tuomioistuin lausui sen sellaisenaan vahingoittavan koko ihmiskuntaa, koska ainutlaatuinen uskonnollinen kulttuuri ja siihen liittyvät kulttuuriesineet tuhoutuvat.¹³¹ Edelleen tapauksessa *Momcilo Krajisnik*¹³² Jugoslavia-tuomioistuin katsoi, että serbijoukkojen tuhotessa moskeijoita heidän tarkoituksensa oli pyyhkiä pois kaikki viimeisetkin jäljet muslimikulttuurista ja uskonnosta. Tuomioistuin totesi, että muslimien ja kroaattien muistomerkit ja kohteet otettiin hyökkäysten kohteiksi, koska niillä oli erityistä uskonnollista symboliikkaa asianomaisissa etnisissä ryhmissä. Tuomioistuimen mukaan kulttuuriomaisuuden menettämisen vaikutusten on oltava uhreille vakavia.

¹²⁶ Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser 1946, s. 83 – 84, 94.

¹²⁷ S/RES/827.

¹²⁸ Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 3.3.2000 (IT-95-14-T).

¹²⁹ Prosecutor v. Tihomir Blaskic 2000, kohta 227. Ks. myös Prosecutor v. Radoslav Brdanin, 1.9.2004 (IT-99-36-T) kohta 1024, jossa tuomioistuin katsoi syrjintätarkoituksen myös rodullisilla, uskonnollisilla tai poliittisilla perusteilla toteennäytetyksi, koska serbien uskonnollisia rakennuksia oli tuhattu ja tuhottaviksi tarkoitettuja rakennuksia merkitty.

¹³⁰ Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez, 26.2.2001 (IT-95-14/2-T).

¹³¹ Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez 2001, kohta 207.

¹³² Prosecutor v. Momcilo Krajisnik, 27.9.2006 (IT-00-39-T).

Näin on esimerkiksi silloin, kun kulttuuriomaisuus on välttämätön ja elintärkeä voimavara yksilöille tai tietyille väestölle taikka kun uhrin muutoin arvostavat suuresti kyseistä kohdetta. Tuomioistuimien totesi Kordić & Čerkez-tuomioon viitaten, että tällainen hyökkäys kohdistuu suoraan uhrien identiteettiin.¹³³ Siten erityisesti Jugoslavia-tuomioistuimen oikeuskäytännössä on tunnustettu, että kulttuuriomaisuuden tuhoamisella on suora yhteys kohderyhmän yksilöiden identiteettiin.

Edellä mainituissa tapauksissa Jugoslavia-tuomioistuin on käsitellyt kulttuuriomaisuuden tuhoamista vainona, rikoksena ihmisyyttä vastaan. Merkittävää on, että näissä tapauksissa tuomioistuin on nimenomaisesti todennut, että kulttuuriomaisuuden tuhoaminen oli ennen kaikkea ihmisryhmään kohdistuva hyökkäys, jonka tarkoituksena oli hävittää sen olemassaolo. Tämä ei tapahdu niinkään fyysisin keinoin, vaan horjuttamalla yksilöiden identiteettiä tuhoamalla ne resurssit, joita yksilöt tarvitsevat kulttuurisen identiteettinsä toteuttamiseksi.

Lisäksi Jugoslavia-tuomioistuin on vahvistanut Krstić-tuomiossaan, että kulttuuriomaisuuteen kohdistuvat hyökkäykset voivat olla todisteita pyrkimyksestä kansanmurhaan. Tuomioistuin totesi, että ”kansainvälinen tapaoikeus rajoittaa kansanmurhan määritelmän toimiin, joilla pyritään fyysiseen tai biologiseen ryhmän hävittämiseen joko kokonaan tai osittain”. Sen mukaan ” – jos fyysistä tai biologista tuhoa tapahtuu, tapahtuu usein samanaikaisia hyökkäyksiä myös kohderyhmän kulttuurisiin ja uskonnollisiin kohteisiin sekä symboleihin”, ja se tuli lopputulokseen, että kulttuuriomaisuuden tuhoaminen voi olla todiste kansanmurhan tarkoituksesta.¹³⁴ Tämä on valitettava näkökulma siinä mielessä, että se asettaa kulttuurisen kansanmurhan toissijaiseen rooliin suhteessa biologiseen ja fyysiseen kansanmurhaan. Kulttuuriomaisuuden tuhoaminen nähdään vain todisteena pyrkimyksestä biologiseen tai fyysiseen kansanmurhaan, vaikka näiden motiivi ja lopputulos on sama – ryhmän olemassaolon häviäminen.

Viimeisenä esimerkkinä oikeuskäytännöstä, jossa kulttuuriomaisuuden tuhoaminen on huomioitu, on Haagissa sijaitsevan Kansainvälisen rikostuomioistuimen Ahmad Al Faqi Al Mahdi -tapaus.¹³⁵ Erityistä Al Mahdin tuomiossa on se, että tuomio osoittaa, että kulttuuriomaisuuden tarkoituk-

¹³³ Prosecutor v. Momcilo Krajisnik 2006, kohta 774, 781, 838.

¹³⁴ Prosecutor v. Radislav Krstić 2001, kohta 580: ”customary international law limits the definition of genocide to those acts seeking the physical or biological destruction of all or part of the group – where there is physical or biological destruction there are often simultaneous attacks on the cultural and religious property and symbols of the targeted group as well.”

¹³⁵ Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, 27.9.2016 (ICC-01-/12-01/15).

sellinen tuhoaminen on itsessään riittävän vakava rikos, jotta se voisi tulla Kansainvälisen rikostuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomio on merkittävä, koska se käsittelee suoraan kulttuuriomaisuuden tuhoamista. On huomattava myös, että vaikka kulttuuriomaisuuden tuhoaminen luonnehditaan tapauksessa omaisuuteen kohdistuvaksi rikokseksi, tuomioistuin otti silti huomioon näiden tekojen inhimillisen ulottuvuuden ja vahvisti, että kulttuuriomaisuuteen kohdistuvat rikokset, toisin kuin omaisuusrikokset, voivat olla erityisen vakavia yksilöihin ja ryhmiin kohdistuvan syrjivän luonteensa vuoksi.

Tuomioistuin tuomitsi Al Mahdin syylliseksi Rooman perussäännön artiklan 8(2)(e)(iv) nojalla hyökkäyksiin kymmeneen uskonnolliseen ja historialliseen rakennukseen Timbuktussa, Malissa.¹³⁶ Al Mahdi toimi johtohahmona Hesbah-nimisessä liikkeessä, joka toimi yhteistyössä Pohjois-Afrikan al-Qaidan¹³⁷ ja Ansar Dine -nimisen liikkeen kanssa. Näiden ääriliikkeiden tavoitteena oli alkaa soveltaa alueella jyrkkää islamin tulkintaa. Al Mahdin johtaman Hesbah -liikkeen tarkoitus oli hävittää kaikki tässä tarkoituksessa havaitsemansa näkyvä pahe. Al Mahdin katsottiin antaneen monumenttien tuhoamiskäskyjä, valvoneen tuhoamistöiden toteutusta ja osallistuneen myös itse tuhotyöhön.¹³⁸

Tapaus on historiallinen, koska se on Kansainvälisen rikostuomioistuimen ensimmäinen, jossa käsitellään kulttuurihistoriallisten kohteiden tuhoamista ja rangaistavuutta. Lisäksi kun huomioidaan, että tapaus on suhteellisen tuore, voidaan sen kautta nähdä lisääntyvää arvostusta kulttuuriomaisuuden suojelemista kohtaan ja ymmärrystä sen tuhoamisen vakavista haitoista yksilöille ja yhteisöille. Vaikka tuomioissa ei yksilöidä tällaisten hyökkäysten kohdistuvan suoraan uhrien kulttuuriseen tai uskonnolliseen identiteettiin, siitä on kuitenkin Jugoslavia- tuomioistuimen oikeuskäytännön suuntaisesti havaittavissa omaisuuden menetyksen erityinen vakavuus, kun uhrin arvostavat kyseistä kohdetta.

Kansainvälinen rikostuomioistuin totesi, että tuhotut rakennukset olivat sekä uskonnollisia rakennuksia että historiallisia muistomerkkejä, ei pelkästään siksi, että yhdeksällä niistä oli Unescon maailmanperintökohteen asema, vaan myös sen takia, että ne olivat mukana Timbuktun kulttuurielämässä. Tuomioistuin totesi mausoleumien ja moskeijoiden merkityksestä, että ne olivat ”erottamaton osa [Timbuktun] asukkaiden

¹³⁶ Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi 2016, kohta 10.

¹³⁷ Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM).

¹³⁸ Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi 2016, kohta 31, 40, 81.

uskonnollista elämää”. Tuomioistuimen mukaan kohteet olivat koko yhteisön yhteistä perintöä, ja asukkaat kävivät niissä usein. Tuomioistuin viittasi todistaja- ja asiantuntijalausuntoihin, joiden mukaan Timbaktu oli ikoninen kaupunki, johon liittyy mystisyyttä ja joka on Malin kulttuuriperinnön sydän, erityisesti pyhien käsikirjoitustensa ja mausoleumiensa vuoksi. Todistajalausunnon mukaan näiden kohteiden tuhoamisella ”pyrittiin murtamaan Timbuktun kansan sielu”. Tuomioistuin otti arvioidessaan rikoksen vakavuutta huomioon kohteiden symbolisen arvon Timbuktun väestölle, koska kohteet eivät olleet yksinomaan uskonnollisia rakennuksia. Lisäksi tuomioistuin totesi, että rikoksen vakavuuden arvioinnin kannalta oli merkitystä myös sillä, että tuhoamisen taustalla oli syrjivä uskonnollinen motiivi, jolla haluttiin estää kansan uskonnolliset tavat.¹³⁹

Erityisesti vahingonkorvaustuomioissaan¹⁴⁰ Kansainvälinen rikostuomioistuin totesi, että Al Mahdin tekemä kulttuuriomaisuuden tuhoaminen oli aiheuttanut vahinkoa koko Timbuktun väestölle. Tuomioistuin totesi, että aiheutettu vahinko ilmeni väestön tunteellisena ja uskonnollisena ahdistuneisuutena sekä nöyryytyksen tunteena, jota he kokivat kulttuuriomaisuuden tuhon seurauksena.¹⁴¹ Lisäksi tuomioistuin totesi, että välittömien uhrien ohella koko Malia ja kansainvälistä yhteisöä oli pidettävä kulttuuriomaisuuden tuhoamisen uhreina.¹⁴²

4.2.2 Kohderyhmän pakkosulauttaminen

Kun kulttuurinen kansanmurha ymmärretään sen laajassa muodossa, sen toiseksi tekemuodoksi luokitellaan yleensä ryhmän pakkosulauttaminen osaksi hallitsevaa valtakulttuuria. Sulauttaminen eli assimilaatio on yksi niin sanotun psykologisen akkulturaation muoto. Psykologisella akkulturaatiolla tarkoitetaan yksilön identiteetissä, arvoissa, käyttäytymisessä ja asenteissa tapahtuvia muutoksia, jotka johtuvat kulttuurien kohtaamisesta. Periaatteessa tällaisessa kulttuurien kohtaamistilanteessa molemmat kulttuurit voivat vaikuttaa toisiinsa yhtä vahvasti, mutta käytännössä toinen kulttuureista on aina vahvempi. Kyse on pakkosulauttamisesta, eli pakko-

¹³⁹ Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi 2016, kohta 34, 46, 78–81.

¹⁴⁰ Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, 17.8.2017 (Reparations Order ICC-01-/12-01/15).

¹⁴¹ Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi 2017, kohta 84–85.

¹⁴² Tuomioistuin antoi määräyksen varmistaa, että Al Mahdin oikeudenkäynnissä esittämä anteeksipyyntö olisi kaikkien saatavilla, ja tuomitsi symbolisen yhden euron korvauksen Malin tasavallalle.

assimilaatiosta, kun kulttuurien kohtaamistilanteessa toinen kulttuureista alistetaan pakolle, jonka pyrkimyksenä on alkuperäisen kulttuurin hylkääminen ja toisen kulttuurin omaksuminen sen tilalle.¹⁴³ Pakkosulauttamisen käsitettä ei ole määritelty kansainvälisessä oikeudessa, mikä on luonnollisesti vahvistanut siihen käsitteenä liittyvää epäselvyyttä.¹⁴⁴ Pakkosulauttamisesta puhutaan toisinaan myös niin sanottuna modernina kansanmurhana.¹⁴⁵

Kulttuurisen kansanmurhan tekemuotona pakkosulauttaminen pyrkii kohderyhmän hävittämiseen sen erityispiirteiden tukahduttamisen myötä. Tällainen tukahduttaminen kohdistuu yleensä kohderyhmän aineettomaan kulttuuriperintöön. Aineeton kulttuuriperintö tarkoittaa Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen¹⁴⁶ mukaan ryhmien ja yhteisöjen käytäntöjä, ilmauksia, tietoa, taitoja sekä niihin liittyviä välineitä, jotka asianomainen taho tunnustaa osaksi kulttuuriperintöään (2 artikla 1 kohta). Suullinen perinne ja ilmaisu, kuten kieli, kuuluu keskeisesti aineettoman kulttuuriperinnön alaan. Samoin kuuluvat esimerkiksi uskonnolliset, kuten muutkin, sosiaaliset käytännöt, rituaalit ja juhlatilaisuudet. Aineettoman kulttuuriperinnön alaan voi kuulua myös luontoon ja maailmankaikkeuteen liittyvää tietoa ja käytäntöjä.¹⁴⁷ Aineettoman kulttuuriperinnön osalta keskeistä on, että se siirtyy sukupolvelta toiselle. Aineeton kulttuuriperintö tuo ryhmälle tunteen jaetusta identiteetistä ja jatkuvuudesta.¹⁴⁸ Perinteen välittäminen yhteisön ja ryhmän kesken on ensiarvoisen tärkeää.

Kulttuurin tai elämäntapojen assimilaatioon voidaan pyrkiä lailla, hallinnollisilla tai muilla toimenpiteillä asetetuilla rajoituksilla tai määräyksillä. Näiden toimenpiteiden tavoitteena on pakottaa kohderyhmä omaksumaan esimerkiksi muu kieli ja ideologia kuin ryhmän oman vakiintuneen kulttuurin mukainen. Toimenpiteet voivat myös pyrkiä kohderyhmän elämäntapojen, traditioiden tai uskonnon muokkaamiseen. Pakkoassimilaation muotojen erotteleminen on haastavaa siihen liittyvien rajojen epävarmuuden vuoksi. Tätä havainnollistaa esimerkiksi joukkotuhontasopimuksessa lasten pakkosiirtoa koskevan määräyksen luonteen määrittelemisen vaikeus. Oikeuskäytännössä on kuitenkin havaittavissa erilaisia pakkoassimilaation muotoja tilanteissa, joissa on huomioitu ajatus kulttuuriaineksen

¹⁴³ Liebkind 1996, s. 209–210.

¹⁴⁴ Novic 2016, s. 39.

¹⁴⁵ Finnegan 2020, s. 1.

¹⁴⁶ Sops 47/2013.

¹⁴⁷ Sops 47/2013, 2 artikla 2 kohta.

¹⁴⁸ Ks. Sops 47/2013, 2 artikla 1 kohta.

tuhoamisesta. Tässä yhteydessä käsittelem lasten pakkosiirtoa koskevan tekemuodon erillisenä alalukuna, koska se sisältyy joukkotuhontasopimukseen biologisena kansanmurhana. Voidaan kuitenkin väittää, että lasten pakkosiirtäminen ryhmästä toiseen on pohjimmiltaan kulttuurinen teko ja ilmentää ryhmän ominaispiirteiden tukahduttamista.

Ensinnäkin oikeuskäytännöstä on havaittavissa uskonnon ja sen harjoittamisen kieltäminen osana pakkosulauttamista. Jo joukkotuhontasopimuksen laatimisen yhteydessä oli esillä uskonnon ja sen harjoittamisen kieltäminen osana joukkotuhonnan määritelmää. Tällöin se käsitti uskonnollisten teosten tuhoamisen tai uusien julkaisujen kieltämisen ja uskonnollisten palvontapaikkojen ja esineiden tuhoamisen tai niiden käytön estämisen. Uskonnollisten rakennusten ja muistomerkkien tuhoaminen on yhteydessä uskonnon harjoittamisen kieltämiseen. Näistä ensimmäisessä uskonnon harjoittaminen vaikeutuu, kun ryhmän identiteetin kannalta olennaiset kohteet tuhotaan. Uskonnon harjoittamisen kieltäminen sitä vastoin näytetään jopa julmempana, koska se ei ainoastaan vaikeuta uskonnon harjoittamista, vaan on toimi, joka hyökkää suoraan uskonnollista identiteettiä vastaan.

Edellä mainituista tapauksista esimerkiksi Puolan Greiser-tapauksessa ei nimenomaisesti kielletty uskontoa tai sen harjoittamista. Sen sijaan tapauksessa asetettiin uskontoa vastaan niin tiukkoja rajoituksia, että uskonnon harjoittamisen keinot estyivät käytännössä kokonaan. Tämä toteutettiin muun ohella estämällä puolalaisilta pääsy useimpiin uskonnollisiin palvontapaikoihin. Lisäksi puolalaisten uskonnollisille menoille asetettiin tiukkoja aikarajoituksia ja tietyntyyppiset uskonnolliset tilaisuudet kiellettiin kokonaan.¹⁴⁹

Erityisesti uskonnon ja sen harjoittamisen kieltäminen on huomioitu Kambodžan tuomioistuimen¹⁵⁰ Chea & Samphan -tuomiossa¹⁵¹. Kambodžan tuomioistuimen erityisjaostot perustettiin käsittelemään Kambodžan kommunistisen puolueen¹⁵² johtoasemassa olleiden henkilöiden rikoksia.¹⁵³

¹⁴⁹ Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser 1946, s. 73.

¹⁵⁰ Extraordinary Chambers in the Court of Cambodia (ECCC).

¹⁵¹ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan, 16.11.2018 (E465). Vastaajia syytettiin rikoksista ihmisyyttä vastaan, vuoden 1848 Geneven sopimusten törkeistä loukkauksista ja joukkotuhonnasta. Vastaajat, Nuon Chea ja Khieu Samphan, kuuluivat punakhmerien johtoon. Vuosina 1975–1979 Kambodžassa vallinneen Demokraattisen Kambodžan tavoitteena oli luoda maahan yksi yhtenäinen kambodžalainen rotu.

¹⁵² Communist Party of Kampuchea (CPK).

¹⁵³ Erityisjaostojen perustamisesta sovittiin YK:n ja Kambodžan valtion välisellä sopimuksella (Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia concerning the prosecution under Cambodian law of crimes committed during the period of Democratic kampuchea, 6.6.2003), ja ne perustettiin Kambodžan valtion hyväksymällä

Tuomio on tässä yhteydessä merkittävä, koska siinä käsitellään Kambodžan kommunistisen puolueen asettamia rajoituksia islamilaisuudelle ja buddhalaisuudelle. Tuomioistuin tuomitsi Chean ja Samphanin syyllisiksi muun ohella Champan muslimien ja vietnamilaisten joukkotuhontaan sekä buddhalaisten vainoamiseen rikoksena ihmisyyttä vastaan.

Vuosina 1975–1979 Kambodžan kommunistinen puolue kielsi valtiossa islamilaisuuden ja buddhalaisuuden ja hyökkäsi uskontojen harjoittamista vastaan muun muassa tuhoamalla symbolisia esineitä, karkottamalla uskontoa tunnustavia yksilöitä, muuntamalla palvontapaikkoja vieraisiin käyttötarkoituksiin, häpäisemällä yksilöitä sekä kieltämällä uskonnolliset ulkoiset ilmaisut. Kambodžan kansantasavallan ja puolueen tavoitteena oli sulauttaa väestö yhdeksi punakhmerien kansakunnaksi. Kambodžan tuomioistuimen mukaan Kambodžan kommunistinen puolue kielsi buddhalaisuuden ja sen harjoittamisen. Tarkoituksena ei ollut pelkästään rajoitusten asettaminen joillekin uskonnollisille tavoille, vaan buddhalaisuuden täydellinen poistaminen. Tuomioistuin piti toimintaa järjestäytyneenä hyökkäyksenä uskontoa vastaan. Tuomioistuin totesi, että näiden tapahtumien fyysiset ja henkiset vaikutukset loukkasivat perusoikeuksia, erityisesti kansainvälisessä tapaoikeudessa vahvistettuja oikeuksia ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Sen mukaan rajoitukset eivät olleet tarpeen yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden, moraalien tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja -vapauksien suojelemiseksi. Champan muslimien osalta tuomioistuin totesi, että punakhmerit estivät Champan muslimeja säilyttämästä uskonnollisen ja kulttuurisen identiteettinsä.¹⁵⁴ Tuomioistuin totesi, että Champan muslimit olivat säilyttäneet erillisen etnisen, kulttuurisen ja uskonnollisen identiteettinsä vuosisatojen ajan Kambodžassa, mutta tapahtumien johdosta ryhmä menetti osan uskonnollisesta ainutlaatuisuudestaan ja kyvystään välittää sitä tuleville sukupolville.

Kambodžan tuomioistuimen tuore tuomio on merkittävä erityisesti kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin se on yksi harvoista tapauksista, joissa käsitellään aineettomaan kulttuuriperintöön kohdistuvia rikoksia. Toiseksi merkittävää on se, että Champan muslimien pakkosulauttamisen katsottiin indikoineen joukkotuhonnan alkua kommunistisen puolueen hallinnon

lailla (Law on the Establishment of the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia for the Prosecution of Crimes Committed During the Period of Democratic Kampuchea, 27.10.2004, NS/RKM/1004/006). Erityisjaostojen toimivalta on rajattu koskemaan 17. huhtikuuta ja 1975 ja 6. tammikuuta 1979 välisenä aikana tehtyjä tekoja.

¹⁵⁴ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan 2018, kohta 1184, 1186–1187, 1696, 3217–3218.

aikana ja ettei sitä huomioitu ainoastaan todisteena osana joukkotuhonnan hävittämistarkoitusta. Lisäksi merkittävää on, kuinka tuomioistuin huomioi toteutettujen toimien vaikutuksen ryhmän kulttuuri-identiteettiin ja mahdollisuuksiin välittää sitä tuleville sukupolville.

Toinen pakkosulauttamisen muoto, joka oikeuskäytännöstä on havaittavissa, on ulkoisten kulttuuristen ilmaisujen kieltäminen. Ulkoisia kulttuurisia ilmauksia ovat esimerkiksi ryhmän keskuudessa käytetty ominainen kieli ja tietty pukeutumistyyli. Ryhmän kansallisen kielen käytön kieltäminen oli huomioitu joukkotuhontasopimuksen molemmissa luonnoksissa. Luonnoksissa mainitaan kulttuurisen kansanmurhan muotona kansallisen kielen käytön kieltäminen jopa yksityisissä ja/tai päivittäisessä kanssakäymisessä tai kouluissa taikka ryhmän kielellä olevien julkaisujen painamisen ja levityksen kieltäminen.

Edellä mainituista tapauksista muun muassa Greiser-tapauksessa tuomioistuin totesi asetetun rajoituksia puolan kielen käytölle puolalaisten katolisten saksalaistamiseksi. Samoin Kambodžan tuomioistuimen Chea & Samphan -tuomiosta käsiteltiin uskonnon kieltämisen ohella ulkoisten kulttuuristen ilmaisujen kieltämistä.

Kambodžan tuomioistuin totesi, että Kambodžan Demokraattisen hallinnon aikana Champan muslimeja yhdistävä kieli ja perinteinen pukeutuminen kiellettiin. Kieleen kohdistuvat hyökkäykset toteutuivat kansallisella kielellä painettujen Koraanien polttamisena, oman kielen käytön kieltoina, sekä uskonnollisissa menoissa että yleisesti, samoin kuin paikalla puhua vain khmerien kieltä. Lisäksi Champan muslimien perinteinen vaatetus ja jopa hiustyyli, jotka olivat hyvin muista kambodžalaisista erottuvia, kiellettiin.¹⁵⁵

Merkittävä tapaus pakkosulauttamisen näkökulmasta on myös Guatemalan tuomioistuimen¹⁵⁶ *Jose Efraim Rios Montt* -tuomio¹⁵⁷. Monttia¹⁵⁸ vastaan nostetut syytteet koskivat muun muassa sellaisten käytäntöjen vakiinnuttamista, jotka muuttivat Ixil-intiaanien ulkoiset kulttuuriset ilmaisut, kuten kielen ja perinteisen pukeutumisen, uhkiksi heidän elämälleen, vapaudel-

¹⁵⁵ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan 2018, kohta 252, 1656, 3242, 5630.

¹⁵⁶ *Guatemala City Courtroom; the trial court (Tribunal de Sentencia)*.

¹⁵⁷ La Republica de Guatemala v. Jose Mauricio Rodriguez Sanchez y Jose Efraim Rios Montt, 17.5.2013, Case no. C-01076-2011- 00015.

¹⁵⁸ Montt hallitsi Guatemalaa vuosien 1982–1983 aikana, jolloin Ixil-intiaaneihin kohdistettiin toimenpiteitä, joiden tarkoituksena oli uudelleen kouluttaa heitä, muokata heidän kulttuuriaan ja sulauttaa heidät osaksi hallitsevaa kansalliskulttuuria. Judging a Dictator: The Trial of Guatemala’s Ríos Montt 2013, s. 1.

leen ja selviytymiselleen.¹⁵⁹ Tuomio on julistettu myöhemmin mitättömäksi esteellisyyden perusteella,¹⁶⁰ mutta se on huomionarvoinen, koska siinä on ainutlaatuisella tavalla huomioitu hallinnon toteuttamien toimenpiteiden vaikutus Ixil-intiaanien aineettomaan kulttuuriperintöön.

Tuomion on erityinen, sillä se luokittelee aineettoman kulttuuriperinnön hävittämisen rikokseksi ihmisyyttä vastaan. Lisäksi merkittävää on, että tuomioistuin totesi, että ryhmään kohdistuneet rikokset aiheuttivat Ixil-intiaanien yhteisölle sukupolvien välistä vahinkoa.¹⁶¹ Tämä vahinko ilmenee yhteisön kulttuuri-identiteetin vakavana häiriintymisenä, minkä seurauksena sen välittäminen eteenpäin vaarantuu.

Tuomioistuin totesi, että joukkomurhista selvinneet yksilöt kärsivät psyykkisistä ja sosiaalisista ongelmista, jotka ovat vaikuttaneet jopa uhrien lapsiin. Tuomioistuin viittasi Valdez Estradan asiantuntijalausuntoon, joka vahvistaa Ixil-intiaanien kulttuurin tuhoutumisen heitä kohtaan toteutettujen toimenpiteiden vuoksi. Estradan mukaan toimenpiteet pakottivat ryhmän luopumaan tärkeistä kulttuuriperinteistään. Tuomioistuin totesi, että Monttin hallinnon toteuttamat toimenpiteet pakottivat ryhmän luopumaan maastaan, maailmastaan ja tavoistaan ja siten katkaisemaan yhteytensä esi-isiinsä.¹⁶²

Oikeuskäytännöstä voidaan havaita, että pakkosulauttamisen keinona on käytetty myös muuta propagandaa, jolla pyritään yksilön ja yhteisön oman kulttuurin erityispiireiden häpäisemiseen ja nöyryyttämiseen. Kuten edellä on jo tullut ilmi, pakkosulauttaminen on monitahoista vaikuttamista, jolla pyritään siihen, että yksilöt hylkäävät oman kulttuuriinsa ja omaksuvat toisen kulttuurin sen tilalle. Tällaisen vaikuttamisen rinnalla propagandalla pyritään vahvistamaan hyökkääjien yhtenäisyyttä ja toisaalta samanaikaisesti heikentämään kohderyhmän identiteettiä. Propagandan pyrkimyksenä on heikentää kohderyhmän yhtenäisyyttä ivan, häpeän ja nöyryytyksen myötä. Häpeä vie yksilöiltä itsekunnioituksen ja sosiaalisen identiteetin osana alkuperäisryhmää. Yksilöt, jotka oppivat häpeämään jotakin osaa identiteetistään, yrittävät yleensä mahdollisimman nopeasti päästä siitä eroon. Luopuminen ei kuitenkaan yleensä onnistu kovin helposti, vaan

¹⁵⁹ Judging a Dictator: The Trial of Guatemala's Ríos Montt 2013, s. 14, 25.

¹⁶⁰ Kymmenen päivää tuomion antamisen jälkeen Guatemalan perustuslakituomioistuin mitättöi tuomion, koska puolustus esitti tuomarin jääväämistä koskevan vaatimuksen, jota perustuslakituomioistuimen mielestä ei ollut otettu riittävästi huomioon. Judging a Dictator: The Trial of Guatemala's Ríos Montt 2013, s. 3.

¹⁶¹ Judging a Dictator: The Trial of Guatemala's Ríos Montt 2013, s. 43.

¹⁶² Judging a Dictator: The Trial of Guatemala's Ríos Montt 2013, s. 42.

häpeän taakka saattaa seurata yksilöitä heidän loppuelämänsä.¹⁶³ Nöyryyttäminen on siten tehokas keino omasta kulttuurista vieraannuttamiseen, jolla on kauaskantoiset vaikutukset.

Edellä mainituista tapauksista esimerkiksi Kambodžan tuomioistuimen Chea & Samphan -tapauksessa Kambodžan kommunistinen puolue yllytti yleistä vihaa munkkeja ja nunnia kohtaan. Puolue viittasi yleisesti munkkeihin matoina ja verenimijöinä, uskontoon taikauskona ja Buddhan pat-saisiin pelkkänä betonina.¹⁶⁴ Guatemalan tuomioistuimen Montt-tuomioissa puolestaan todistettiin, että Ixil-termiä pidettiin yleisesti synonyyminä sissisotilaalle. Guatemalan armeija provosoitiin näkemään Ixil-intiaanit kapinallisina, vihamielisinä ja vaikeana kansana, joka ei suostunut alistumaan osaksi hallitsevaa espanjankielistä ryhmää. Armeija ei tehnyt eroa siviiliväestön ja aseellisten joukkojen välillä, koska piti kaikkia yhteisön jäseniä sotilaallisina kohteina.¹⁶⁵ Tällä menettelyllä Ixil-intiaanit leimattiin heidän hävittämisekseen. Varhaisemmista tapauksista mainittakoon esimerkkinä vielä Greiser-tapaus, jossa Greiser loukkasi ja pilkkasi puolalaisia väestöä julistaen sen kulttuurista ja sosiaalista alemmuutta muun muassa puolalaisia alentavilla säännöillä.¹⁶⁶

Viimeiseksi pakkosulauttamiseen voi liittyä myös kohderyhmän arvostettujen yksilöiden, kuten aatteellisten johtajien, karkottamista tai pidättämistä. Myös joukkotuhontasopimuksen luonnosprosessissa ryhmän kulttuuria edustavien yksilöiden pakollinen ja systemaattinen karkottaminen katsottiin kulttuurisen kansanmurhan tekemuodoksi. Ryhmän yhtenäisyyteen ja kollektiiviseen identiteettiin vaikuttaa yhteisössä arvostettujen yksilöiden poistaminen ryhmän keskuudesta, koska se heikentää ryhmän yksilöiden kykyä suojella identiteettiään ja itsetuntoaan.¹⁶⁷ Oikeuskäytännössä esimerkiksi Greiser-tapauksessa saksalaiset pidättivät ja karkottivat puolalaisten ja juutalaisten aatteellisesti korkeassa arvossa pitämiä yksilöitä. Tuomioistuimien katsoi, että Greiserin toteuttamat toimet kohdistettiin erityisesti puolalaisiin, jotka hänen mielestään ”seisoivat saksalaisen vallan lujittamisen tiellä”, ja että hän valikoi kohteiksi etenkin koulutettuja ja poliittisesti aktiivisia muun väestön joukosta.¹⁶⁸

Tuomioistuimen mukaan sota alkoi papiston jäsenten ja älymystön hävittämisellä. Se totesi, että saksalaiset tukahduttivat voimakkaasti seura-

¹⁶³ Liebkind 1996, s. 213.

¹⁶⁴ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan 2018, kohta 740, 1183.

¹⁶⁵ Judging a Dictator: The Trial of Guatemala's Ríos Montt 2013, s. 39, 42.

¹⁶⁶ Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser 1946, s. 71, 73.

¹⁶⁷ Ks. Liebkind 1996, s. 213.

¹⁶⁸ Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser 1946, s. 71.

kuntaa pidättämällä massoittain papiston jäseniä, joita pidettiin aatteellisina johtajina. Nämä menetykset olivat tuomioistuimen mukaan erittäin vakavia. Papiston jäseniä tapettiin, karkotettiin, sijoitettiin keskitysleireille tai vankiloihin ja valvottiin ankarasti Gestapon toimesta, jotta he pysyisivät näkymättömissä. Uskonnollisesti arvostettujen yksilöiden ohella myös korkeasti kouluttautuneita karkotettiin.¹⁶⁹

Myös Chea & Samphan -tapauksessa tuomioistuimen mukaan Kambodžan kommunistinen puolue ryhtyi supistamaan Champan muslimien yhtenäisyyttä tekemällä kohdennettuja karkotuksia muun muassa uskonnollisille johtajille ja islamissa hyvin kouluttautuneille.¹⁷⁰

4.2.3 Lasten siirtäminen pakolla ryhmästä toiseen

Lasten pakkosiirtoa koskeva tekemuoto sisältyy joukkotuhontasopimukseen biologisena joukkotuhonnan muotona. Lasten pakkosiirtoa koskevaa määräystä voidaan kuitenkin pitää ongelmallisena sopimuksen vakiintuneen tulkintalinjan kannalta, koska sen luonne fyysisenä tai biologisena tekemuotona ei ole erityisen selvä. Joukkotuhontasopimuksen hyväksymisen yhteydessä määräys siirrettiin kulttuurisesta kategoriasta biologiseen kategoriaan. On huomattava, että biologista kansanmurhaa oli alun perin luonnehdittu toimenpiteiksi, joiden tarkoituksena oli ryhmän jäsenten lisääntymisen estäminen, kuten pakkosterilisaatiot ja -abortit.¹⁷¹ Tähän verrattuna lasten pakkosiirtoja ei välttämättä voida pitää tällaisessa tarkoituksessa toteutettuina. Joukkotuhontasopimuksen määräystä koskevaa oikeuskäytäntöä on hyvin vähän.¹⁷²

Lasten pakkosiirtämistä koskevan määräyksen on katsottu olevan joukkotuhontasopimukseen sisältyvä joukkotuhonnan muoto, joka ei edellytä fyysistä tai biologista hävittämistä.¹⁷³ Tässä mielessä se voidaan nähdä ainoana kulttuurisena joukkotuhonnan muotona osana voimassaolevaa kansainvälistä oikeutta. Kyseistä joukkotuhontasopimuksen määräystä on

¹⁶⁹ Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser 1946, s. 80–82.

¹⁷⁰ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan 2018, kohta 750–751.

¹⁷¹ UN Doc E/447, s. 26.

¹⁷² Vuonna 2015 Kansainvälinen tuomioistuin pyrki tapauksessa Kroatia v. Serbia korostamaan lasten pakkosiirtoa koskevan määräyksen ”fyysistä” ulottuvuutta. Tuomioistuimen mukaan kohderyhmä voidaan 2 artiklan e kohdan mukaan tuhota fyysisesti, ”koska sillä voi olla seuraukset ryhmän kyvyille uudistua ja siten varmistaa sen pitkäaikainen selviytymisen”. Kroatia v. Serbia 2015, kohta 136. Tätä tulkintaa on kuitenkin kritisoitu. Esim. Novic 2016, s. 70.

¹⁷³ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan 2018, kohta 2381.

perusteltu sillä, että se on joka tapauksessa toimi, jonka tarkoituksena on saada aikaa ryhmän fyysinen tai biologinen häviäminen, vaikka kyseinen teko ei itsessään ole luonteeltaan fyysinen tai biologinen.¹⁷⁴ Voidaan kuitenkin väittää, että lasten pakkosiirtäminen ryhmästä toiseen on pohjimmiltaan kulttuurinen, koska lasten siirtäminen ryhmästä toiseen vaarantaa ryhmän olemassaolon nimenomaan sosiaalisessa mielessä. Se rikkoo ryhmää sosiaalisena yksikkönä ja estää kulttuurin siirtämisen eteenpäin. Lapset yksilöinä ovat erityisen haavoittuvaisia. Lapsella ei ole aikuisten tavoin vielä kykyä hallita identiteettinsä suojamekanismeja. Lapsen ympärillä olevien ihmisten, joiden parissa hän kasvaa ja varttuu, ominaisuudet määräävät pitkälti sen, millaiseksi hänen identiteettinsä muodostuu.¹⁷⁵ Siten lapsi, joka ei kasva oman ryhmänsä parissa, vieraantuu tuon ryhmän tavoista, kielestä ja koko yhteisön kulttuurisesta identiteetistä.¹⁷⁶ Vasta erityisen pitkällä aikavälillä toiminnan voidaan nähdä vaarantavan myös kohde-ryhmän biologisen olemassaolon, koska yksilöt eivät lisääny oman ryhmänsä sisällä.¹⁷⁷

Lasten pakkosiirtämisen yhteys kulttuuriseen kansanmurhaan on ollut esillä erityisesti Australian ja Kanadan alkuperäiskansojen kokemusten käsittelyssä. Molemmissa näissä tapauksissa lapsia siirrettiin pakolla perheistään oppilaitoksiin, joiden tarkoituksena oli sulauttaa heidät osaksi hallitsevaa valtakulttuuria. Australian ja Kanadan hallitusten perustamat komissiot¹⁷⁸ ovat myöhemmin viitanneet menettelyihin kulttuurisena kansanmurhana. Oikeuskäytäntöä tapauksista ei kuitenkaan ole, koska tuomioistuimet ovat kieltäytyneet tunnustamasta toimia joukkotuhontana.

Australiassa alkuperäiskansoihin kuuluvia lapsia siirrettiin sisäoppilaisiin ja australialaisiin ”valkoisiin” perheisiin heidän sulauttamisekseen osaksi valtakulttuuria.¹⁷⁹ Menettely mahdollistettiin väliaikaisilla osavaltion laeilla, jotka olivat keskenään erilaisia osavaltioiden välillä.

Yksi toistuvista malleista oli, että alkuperäiskansoihin kuuluvia lapsia sijoitettiin julkisen ”suojelijan” vastuulle, jolle oli annettu harkintavalta poistaa lapset perheistään laiminlyöntien vuoksi. Käytännössä viranomaiset pitivät alkuperäiskansoihin kuuluvia lapsia järjestelmällisesti

¹⁷⁴ Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan 2018, kohta 800.

¹⁷⁵ Liebkind 1996 s. 213.

¹⁷⁶ Kimpimäki 2015, s. 113; Werle 2005, s. 203.

¹⁷⁷ Werle 2005, s. 203.

¹⁷⁸ Australian Human Rights Commission (AHRC) ja Truth and Reconciliation Commission of Canada (TRC).

¹⁷⁹ Lasten pakkosiirtämistä koskeva menettely kesti maan eurooppalaisten miehityksestä 1970-luvulle. Australian Human Rights Commission 1997, s. 22, 31.

laiminlyötyinä. Yhdelläkään oikeusviranomaisella ei ollut vuoteen 1972 saakka valtuuksia tarkistaa kyseisiä päätöksiä. Useimmissa tapauksissa nämä siirrot tapahtuivat ilman vanhempien suostumusta. Mikäli vanhempien suostumus kuitenkin vaadittiin, viranomaiset painostivat ja uhkailivat vanhempia näiden kieltäytyessä.¹⁸⁰

Siitä huolimatta, että menettelyllä oli ilmeinen yhteys joukkotuhontasopimuksen 2 artiklan e kohtaan, asiaan ei puututtu ennen kuin Australian ihmisoikeuskomissio julkaisi vuonna 1997 kansallisen tutkimuksen alkuperäiskansojen ja Torresinsalmen saarien lasten pakkosiirroista. Komission julkaisemassa raportissa ”*Bringing Them Home*” lasten järjestelmällinen siirtäminen pois perheistään luokitellaan kansanmurhaksi. Komissio ei ottanut kantaa toimien biologisen ja kulttuurisen ulottuvuuden väliseen ristiriitaan, vaan pikemminkin otti lähtökohdakseen toimien kulttuurisen ulottuvuuden. Tämä tulee erityisesti ilmi komission näkemyksestä, jonka mukaan alkuperäiskansoihin kuuluvia lapsia poistettiin perheistään, koska mikäli he pysyisivät ”omassa ryhmässään”, he omaksuisivat tuon ryhmän tavat, kulttuurit ja perinteet. Komission mukaan menettely oli kansanmurhan luonteista, koska sen tavoitteena oli hävittää alkuperäiskansat ”kulttuurisena yksikkönä”. Lasten pakkosiirtojen aikana viranomaisten toimet osoittivat selvästi, että tavoitteena oli hävittää alkuperäiskansat vähentämällä sukupolvien välistä kulttuurin siirtymistä, estämällä lapsia harjoittamasta tätä kulttuuria ja pidemmällä aikavälillä muuntamalla ryhmää geneettisesti.¹⁸¹ Australian ihmisoikeuskomission raportissa ilmaistut kannanotot korostavat menettelyn aiheuttamia monitahoisia kulttuurisia haittoja ja niiden sukupolvien välistä ulottuvuutta.

Kanadan tapauksessa inuiitti- ja intiaanilapsia sekä muita alkuperäiskansoihin kuuluvia lapsia siirrettiin vanhemmilta myös kaukaiseen oppilaitokseen.¹⁸² Näiden oppilaitosten tarkoituksena oli vieraannuttaa lapset pois omasta kulttuuristaan ja sulauttaa heidät osaksi valtaväestöä. Vuosia jatkuneen siirtolaisuuden myötä lapset menettivät yhteyden perheisiinsä ja yhteisöönsä. Heiltä vietiin itsekunnioitus ja sosiaalinen identiteetti osana alkuperäisryhmää.¹⁸³

¹⁸⁰ Australian Human Rights Commission 1997, s. 5–9.

¹⁸¹ Australian Human Rights Commission 1997, s. 24, 236–237.

¹⁸² Truth and Reconciliation Commission of Canada: Summary of the Final Report 2015, s. 2–3. Lasten pakkosiirtoa koskeva menettely oli toiminnassa vuodesta 1851 vuoteen 1960 saakka. Viimeinen oppilaitos suljettiin vuonna 1999. Truth and Reconciliation Commission of Canada: Summary of the Final Report 2015, s. 353–363.

¹⁸³ Truth and Reconciliation Commission of Canada: Summary of the Final Report 2015, s. 154.

Arviolta noin 150 000 alkuperäisväestöön kuulunutta lasta pakotettiin oppilaitoksiin. Kanadan hallituksen pyrkimyksenä oli luopua velvoitteistaan alkuperäiskansoja kohtaan ja saada alkuperäiskansojen maat ja niiden resurssit hallintaansa. Oppilaitoksissa lapsia vieraannutettiin kulttuuristaan rankaisemalla heitä väkivaltaisesti muun muassa äidinkieltä käyttämisestä sekä perinteisten tapojensa ja uskonnon ilmaisemisesta.¹⁸⁴

Australian ihmisoikeuskomission tavoin Kanadan totuus- ja sovintokomissio määritteli raportissaan vuonna 2015 menettelyn ”kulttuuriseksi kansanmurhaksi”. Raportti määritteli kulttuurisen kansanmurhan tarkoittamaan niiden rakenteiden ja käytäntöjen tuhoamista, jotka mahdollistavat ryhmän säilymisen erottuvana yksikkönä. Sen mukaan valtiot, jotka osallistuvat kulttuuriseen kansanmurhaan, pyrkivät tuhoamaan kohderyhmän poliittiset ja sosiaaliset rakenteet. Tämä tapahtuu kohderyhmän maiden viemiselä, ryhmän jäsenten liikkumisen rajoittamisella, uskonnollisten tai henkisten esineiden tuhoamisella ja takavarikoinnilla, kielen käytön ja henkisten harjoitusten kieltämisellä sekä aatteellisten johtajien vainoamisella. Merkittäväntä raportin mukaan oli, että perheet hajotetaan, jotta estetään kulttuuristen arvojen ja identiteetin siirtyminen sukupolvelta toiselle.¹⁸⁵

Kanadan komissio otti lyhyesti kantaa joukkotuhontasopimuksen 2 artiklan biologisen ja kulttuurisen ulottuvuuden väliseen ristiriitaan. Ensinnäkin komissio myönsi sen, että vaikka se itse käytti raportissaan kulttuurisen kansanmurhan käsitettä, tämä oli tarkoituksella jätetty joukkotuhontasopimuksen ulkopuolelle. Komissio kuitenkin katsoi, että joukkotuhontasopimuksen 2 artiklan d ja e kohtien sanamuodot eivät viittaa ryhmän hävittämistarkoitukseen ainoastaan fyysisesti. Sen mukaan lasten pakko-siirtäminen omasta ryhmästään toiseen heidän indoktrinoimisekseen ja siten ryhmän tuhoamiseksi on joukkotuhonnan muoto, vaikka lapset jatkavat fyysisesti elämistä uuden ryhmän jäseninä.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Truth and Reconciliation Commission of Canada: Summary of the Final Report 2015, s. 3–4, 105.

¹⁸⁵ Truth and Reconciliation Commission of Canada: Summary of the Final Report 2015, s. 1. ”*Cultural genocide* is the destruction of those structures and practices that allow the group to continue as a group. States that engage in cultural genocide set out to destroy the political and social institutions of the targeted group. Land is seized, and populations are forcibly transferred and their movement is restricted. Languages are banned. Spiritual leaders are persecuted, spiritual practices are forbidden, and objects of spiritual value are confiscated and destroyed. And, most significantly to the issue at hand, families are disrupted to prevent the transmission of cultural values and identity from one generation to the next.”

¹⁸⁶ Truth and Reconciliation Commission: The Legacy – The Final Report, 2015, s. 125–126.

On huomattava, että vaikka molemmat komissiot määrittelivät toimenpiteet kulttuuriseksi kansanmurhaksi, näiden komissioiden kannanotot eivät ole oikeudellisesti sitovia. Molemmissa tapauksissa valtioiden hallitukset ja tuomioistuimet ovat toistaiseksi kieltäytyneet tunnustamasta toimia kansanmurhana. Tuomioistuimet ovat käyttäneet nimenomaan toiminnan kulttuurista ulottuvuutta kanteiden hylkäämiseksi eivätkä ole tunnustaneet toiminnan sisältävän hävittämistarkoitusta.¹⁸⁷ Tämä ei käsittele uhrien synkkiä kohtaloita riittävästi. Kun otetaan huomioon lasten elinolosuhteet menettelyiden aikana, hävittämistarkoituksen kieltäminen ei ota huomioon menettelyiden todellista vakavaa luonnetta. Hallitukset ja tuomioistuimet ovat käsitelleet toimintaa sulauttamisena ilman sen kansanmurhan luonteisuutta. Tämä näyttäytyy kiertoilmauksena, eufemismina, joka välttää tunnustamasta toiminnan julmuutta.¹⁸⁸ Hallitusten vastahakoisuuden perustana voidaan nähdä se, että valtiot eivät halua pahoitella omaa olemassaoloaan, joka perustuu siirtomaavaltujen kolonialismiin ja siitä johdantaiseen toimintaan, jossa alkuperäiskansat pyritään eliminoimaan.¹⁸⁹

5 LOPUKSI

Kulttuurisen kansanmurhan määrittely on ajankohtainen nykypäivänä, jolloin kulttuuriset rajat ovat yhä enemmän sekoittumisen ja neuvottelun kohteena.¹⁹⁰ Kuten edellä on jo todettu, kulttuuriaineksen tuhoaminen on kautta ihmiskunnan historian ollut osa konfliktien sodankäyntimenetelmiä. Nykyisin kulttuurinen kansanmurha esiintyy kuitenkin myös rauhan ajan yhteiskunnissa, joissa sen kohteena on valtaväestöstä erottuvien ihmis-

¹⁸⁷ Australian *Kruger*-tapaus (Alec Kruger and others v. The Commonwealth of Australia, 31.7.1997) on erityisen symbolinen osoitus tästä. Tapauksessa kanteen nostivat yksilöt, jotka olivat lapsuudessaan tulleet pakkosiirretyiksi, sekä heidän vanhempansa. He vaativat Australian tuomioistuimia julistamaan perustuslain vastaisiksi alkuperäiskansoja koskevat määräykset, jotka mahdollistivat pakkosiirrot, vedoten sekä Australian perustuslakiin että joukkotuhontasopimukseen. Australian korkeimman oikeuden mukaan tapauksessa ei kuitenkaan osoitettu sellaista, jonka perusteella toimet olisi toteutettu tarkoituksena hävittää alkuperäiskansa tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain. Mielenkiintoista on, että vaikka kantajat eivät yksilöineet ”kulttuurista kansanmurhaa”, tuomari *Dawson* katsoi esitetyt toimet kulttuuriseksi kansanmurhaksi, jolloin ne eivät voisi tulla joukkotuhontasopimuksen soveltamisalaa. Samansuuntainen on myös *Nulyarimma*-tapaus, (*Nulyarimma v Thompson*, Federal Court of Australia, 1.9.1999), jossa alkuperäiskansojen kokemusten kulttuurista ulottuvuutta käytettiin nimenomaan kanteen hylkäämiseksi.

¹⁸⁸ Novic 2016, s. 45.

¹⁸⁹ Ks. Moses 2013, s. 39; Wolfe 2006, s. 387.

¹⁹⁰ Ks. Wilson 1993, s. 168.

ryhmien itseilmaisuu. Viimeisimmät massiiviset kulttuuriin kohdistuvat ihmisoikeusloukkaukset ovat kohdistuneet uiguuriyhteisöön Kiinassa sekä jesidiyhteisöön Syyrian ja Pohjois-Irakin alueella. Näitä hyökkäyksiä on nimitetty julkisessa keskustelussa kulttuuriseksi kansanmurhaksi.¹⁹¹

Se, miksi ihmisryhmän kulttuuriaineesta tulee tietoisien hävittämisen kohde, liittyy sen symboliarvoon. Kulttuurissa kiteytyvät ihmisryhmän yhteisölliset arvot. Vaikka edellä kuvattuja tekemuotoja voidaan kuvata kenties lievemmi kuin joukkotuhonnan välittömimpänä ja äärimmäisimpänä muotona ymmärretty yksilöiden tappaminen,¹⁹² niiden tavoite on yhtä raskauttava, yhteisön tai ryhmän hävittäminen.

Joukkotuhonnan määritelmää ja tulkintaa on kautta historian kritisoitu ja haastettu.¹⁹³ Vaikka nykyinen joukkotuhonnan määritelmä on kapea rajoituksessaan vain tiettyihin fyysisiin ja biologisiin toimiin, sillä oli tavoitteena asettaa standardit ”rikoksien rikoksille”, koska se kattaa pahimmat hyökkäykset ihmisryhmiä kohtaan.¹⁹⁴ Se erottaa epätavallisen pahuuden tavanomaisesta pahuudesta.¹⁹⁵ Nykyistä määritelmää voidaan pitää epäonnistuneena sen sulkiessa kulttuurisen kansanmurhan soveltamisalansa ulkopuolelle. YK:n yleiskokous korosti päätöslauselmassaan 96 (I) kulttuurisen kansanmurhan vakavia seurauksia määriteltessään joukkotuhonnan ihmisryhmien olemassaolo-oikeuden kieltämiseksi, joka järkyttää ihmiskunnan omaatuntoa ja johtaa suuriin menetyksiin ihmiskunnalle näiden ihmisryhmien edustamien kulttuuristen ja muiden kontribuutioiden muodossa.¹⁹⁶ Kuitenkaan nykyinen joukkotuhontarikos ei suoja tätä kulttuurista menetystä eikä niitä kulttuurisia ominaispiirteitä, jotka ylipäättään aktualisoivat joukkotuhontasopimuksen tarjoaman suojelun.

Tämän artikkelin tavoitteena oli pyrkiä määrittelemään kulttuurisen kansanmurhan käsite oikeudellisena ilmiönä korostaen sen negatiivisia vaikutuksia kohderyhmän jäsenten kykyyn säilyttää kulttuurinen identiteettinsä ja sosiaalinen yhteenkuuluvuutensa. Tässä määritellyssä käsiteltiin kulttuurisen kansanmurhan käsitteen historiaa sen varhaisesta muodosta kohti nykyaikaa ja tarkasteltiin oikeustapauksia, joissa on huomioitu kulttuurisen kansanmurhan ydin eli kohderyhmän yksilöiden identiteettiin kohdistuvat hyökkäykset ja näiden hyökkäysten vaikutus ryhmän kykyyn säilyttää yhtenäisyytensä. Artikkelin määritteli kulttuurisen kansanmurhan

¹⁹¹ Esim. Kuo 2020; Töyrylä 2019; Noradounkian 2015; Cervellera 2015.

¹⁹² Lemkin 1945, s. 42.

¹⁹³ Bechky 2012, s. 613.

¹⁹⁴ Finnegan 2020, s. 4.

¹⁹⁵ Bechky 2012, s. 553.

¹⁹⁶ A/RES/96(1).

kohderyhmän kulttuurisen identiteetin tuhoamisena, joka johtaa ryhmän hajoamiseen sosiaalisena yksikkönä. Vaikka ryhmän jäsenet jäävät fyysisesti eloon, ryhmää ei tosiasiassa enää kokonaisuutena ole.

Kuten kulttuurisen kansanmurhan ilmenemismuotoja koskevassa luvussa 4.2 on ollut esillä, kulttuurinen kansanmurha on potentiaalisesti sovellettavissa monenlaisiin tekoihin. Koska ihmisryhmän hävittämisen keinot voivat vaihdella huomattavasti, on välttämätöntä kysyä, edellytetäänkö hävittämiseltä ryhmän jäsenten fyysisistä tappamista vai voidaanko ryhmä tosiasiassa hävittää myös hienovaraisemmin keinoin. Kulttuurisen kansanmurhan ilmentymismuodoissa asiaa on lähestytty siten, että kohderyhmän hävittäminen voi tapahtua ensinnäkin kohderyhmän kulttuuriomaisuuden tuhoamisella ja toiseksi kohderyhmän erityispiirteiden tukahduttamisella. Molemmissa havainnollistetuissa tekemuodoissa kulttuurinen kansanmurha tapahtuu, kun kohderyhmän välisiä suhteita, kytköksiä ja vuorovaikutuksia häiritään niin voimakkaasti, että sen sosiaalinen yhtenäisyys purkautuu.

Kulttuurinen kansanmurha voidaan siten edellä käsiteltyjen ilmenemismuotojen perusteella nähdä kaksitahoisena. Yhtäältä se käsittelee kohderyhmän aineellisen kulttuuriperinnön tuhoamista ja toisaalta aineettoman kulttuuriperinnön tukahduttamista. Vaikka nämä kaksi tulisi nähdä tasavertaisina, niiden hävittämismuodot eroavat suuresti. Keskeistä kuitenkin on, että tällaisen hävittämisen tulos johtaa pitkäaikaiseen prosessiin, joka voidaan osoittaa vielä useiden vuosisatojen jälkeen. Tällöin kulttuurinen kansanmurha voi olla yksi teko, kuten moskeijan tai kirkon tuhoaminen, kunhan sen tulos johtaa pitkäaikaiseen lopputulokseen.¹⁹⁷ Tätä kulttuurisen kansanmurhan sukupolvien välistä vaikutusta on korostettu edellä käsitellyissä oikeustapauksissa. Useimmissa tapauksissa, joissa on mukana ”erityisen haavoittuvia” ihmisryhmiä, kuten alkuperäiskansoja, tämä edellytys täyttyy. Kulttuurinen kansanmurha on siten ymmärrettävä pitkäaikaisen prosessin tulokseksi, jonka keskiöön nousee kohderyhmän oikeus olemassaoloon, kehitykseen ja kulttuurin välittämiseen tuleville sukupolville.

Edellä on tuotu ilmi, että kulttuurisen kansanmurhan aseman vahvistamisesta kansainvälisessä oikeudessa on esitetty erilaisia kannanottoja. Ensinnäkin on ehdotettu lähestymistapaa, jolla kulttuurinen kansanmurha sisällytettäisiin osaksi kansainvälistä oikeutta uuden yleissopimuksen puitteissa. Tätä on kuitenkin pidettävä pitkänä ja vaikeanakin prosessina. Yhtä epätodennäköisenä voidaan pitää vaihtoehtoa, että joukkotuhontasopimusta täydennettäisiin lisäpöytäkirjalla, joka määritteli kulttuurisen kansan-

¹⁹⁷ Novic 2016, s. 237.

murhan kansainväliseksi rikokseksi, vaikka se olisikin teoreettisesti mahdollista. Ajatus uudesta yleissopimuksesta tai joukkotuhontasopimuksen lisäpöytäkirjasta vaikuttaa erityisen utopistiselta, kun huomioidaan argumentaatio kulttuurisen kansanmurhan käsitteen hylkäämisen puolesta YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen yhteydessä.¹⁹⁸

Joukkotuhontaa voidaan jo itsessään joukkotuhontasopimuksen määrittelemässä rajoissa pitää hyvin erityistyyppisenä rikoksena, joka saavuttaa hyvin rajalliset tulokset. Tämä johtuu joukkotuhontasopimuksen edellyttämästä erityisestä hävittämistarkoituksesta, *dolus specialis*, jota on useimmissa oikeusjärjestelmissä ollut vaikeampi todistaa kuin normaalia tahallisuutta.¹⁹⁹ Tämän seurauksena joukkotuhonta on rikoksena eriytynyt muista kansainvälisistä rikoksista. Vaikka kansainväliset tuomioistuimet ovat osoittaneet kasvavaa tietoisuutta rikoksen kulttuurista ulottuvuutta kohtaan, ei toisaalta ole yllättävää, että kulttuurinen kansanmurha on säilynyt yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolella, kun huomioidaan, että tuomioistuimilla on jo tästä erityisestä hävittämistarkoituksesta johtuen haluttomuutta tuomita joukkotuhonnasta, jopa tapauksissa, joissa kyse on fyysisestä tuhoamisesta.²⁰⁰

Toinen lähestymistapa kulttuurisen kansanmurhan sisällyttämisessä osaksi kansainvälistä oikeutta nojautuu jo olemassa oleviin kansainvälisen rikosoikeuden normeihin ja mahdollisuuksiin tulkita näitä normeja laajemmin. Nämä mahdollisuudet piilevät joukkotuhontasopimuksessa ja toisaalta kulttuurisen kansanmurhan huomioimisessa osana ihmisyyttä vastaan toteutettuja rikoksia. Epäselvää kuitenkin on, olisiko kulttuurinen kansanmurha tällöin itsenäinen rikos vai pikemminkin osa tai alakohta kyseisiä kriminalisointeja.²⁰¹ Todennäköisimpänä vaihtoehtona voidaan pitää kriminalisointia, jolla saatettaisiin kulttuurisen kansanmurhan vakavimmat tekemuodot kansainväliseksi rikokseksi. Näitä vakavimpia muotoja ilmentävät luvussa 4.2 käsitellyt oikeustapaukset, joissa voidaan todentaa menettelyn pitkäaikainen lopputulos ja kulttuurin siirtämisen estyminen myöhemmille sukupolville. Vaikka kulttuurisen kansanmurhan käsitteen sisällöllistä selkeyttämistä voidaan pitää tärkeänä, vielä tärkeämpänä on kuitenkin pidettävä näiden sen alaan kuuluvien räikeimpien tekemuotojen kriminalisointia. Tämä voi tarkoittaa kulttuurisen kansanmurhan käsitteen kiinteän määrittelyn menettämistä sen kiistanalaisen luonteen vuoksi.

¹⁹⁸ Novic 2016, s. 12.

¹⁹⁹ Kimpimäki 2015, s. 104.

²⁰⁰ Novic 2016, s. 142.

²⁰¹ Novic 2016, s. 12.

Käsitteeseen liittyy selvästi valtioiden puolelta suurta vastahakoisuutta. Valtiot pelkäävät kriminalisoivansa oman toimintansa eivätkä halua luoda esteitä pyrkimyksilleen luoda kansallista yhtenäisyyttä. Kuitenkin kun tarkastellaan luvussa 3 käsiteltyjä ihmisoikeusnormeja, on havaittavissa, että valtiot ovat olleet valmiita tunnustamaan vähemmistöille ja alkuperäiskansoille oikeuksia, jotka kytkeytyvät kulttuurisen kansanmurhan alaan. Yleisesti oletetaan, että pakkosulauttaminen on kielletty kansainvälisessä oikeudessa kulttuurin suojeluun liittyvillä määräyksillä. Näihin määräyksiin kuuluu muun ohella se, että valtioita veloitetaan KP-sopimuksen 27 artiklassa kielteisesti olemaan puuttumatta vähemmistökulttuureihin. Toinen vahva ilmentymä kulttuurisen kansanmurhan ”löytymisestä” osana kansainvälistä oikeutta on luvussa 3.2 käsitelty alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen 8 artikla.

Kulttuuriaineksen säilyttäminen on erityisen tärkeää koko ihmiskunnan kannalta, ja kulttuurisen kansanmurhan oikeudellinen tehottomuus on valittavaa maailman kaikkien kansojen näkökulmasta. Mikäli maailman kulttuurisen monimuotoisuuden annetaan tuhoutua, vaikutukset ovat yhtä tuhoisat kuin joukkotuhontasopimuksen suojaamalla kansan fyysisellä ja biologisella hävittämisellä. Kulttuurisen moninaisuuden puolustaminen on eettisesti välttämätöntä ja erottamaton osa ihmisarvon kunnioittamista. Erityisesti alkuperäiskansojen suhteen sellaisen kansanmurhan hyväksyminen, joka ylittää suoran tappamisen, on tarpeen.²⁰² Alkuperäiskansojen kulttuuriaineksen tuhoaminen riistää kansalta sen koskemattomuuden, mitä voidaan pitää tunnustettuna kansainvälisenä vääryytenä, johtuen edellä mainittujen määräysten laajasta kansainvälisen yhteisön tuesta. Kulttuurin suojelun tärkeys korostuu siinä, että kulttuuriaine muodostaa resurssit, joita yksilöt tarvitsevat identiteettinsä toteuttamiseen. Itsensä toteuttamisen kautta elämä saa merkitystä, joka on osa ihmisarvoa.²⁰³ Kulttuurin suojelu ja ihmisarvo kietoutuvat siten yhteen. Kulttuurinen kansanmurha on vakava ihmisoikeusloukkaus, joka on suoraan sidoksissa jonkin ryhmän jäsenyyteen. Tämän loukkauksen kriminalisoinnin samoin kuin kulttuurisen kansanmurhan käsitteen kiinteän määrittelyn vahvistaminen osana kansainvälistä oikeutta jää tulevaisuudessa nähtäväksi.

²⁰² Ks. van Krieken 2008, s. 77.

²⁰³ Ks. Donnelly 2013, s. 218.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Amman, Diane Marie, Group Mentality, Expressivism, and Genocide. *International Criminal Law Review* Volume 2 Issue 2 April 2002, s. 93–143. https://heinonline-org.ezproxy.ulapland.fi/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/intcrimlrb2&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=93, haettu 8.2.2021.
- Bachman, S. Jeffrey – Carasik Lauren, Destroying Indigenous Cultures in the United States, s. 97–117 teoksessa Bachmann, Jeffrey (ed.), *Cultural Genocide: Law, Politics, and Global Manifestations*. Routledge Studies in Genocide and Crimes against Humanity Series. Routledge Abingdon 2019.
- Bechky, Perry S., Lemkin's Situation: Toward a Rhetorical Understanding of Genocide. *Brooklyn Law Review*, Volume 77, Number 2, March 2012, s. 551–624. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1815713, haettu 8.2.2021.
- Benjamin, Saija, Kulttuuri-identiteetti – Merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle, s. 56–105 teoksessa Laine, Marja (toim.), *Kulttuuri-identiteetti & kasvatusta: Kulttuuriperintökasvatusta kotoutumisen tukena*. Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura 2014. https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf, haettu 8.2.2021.
- Berster, Lars, The Alleged Non-Existence of Cultural Genocide: A Response to the Croatia v. Serbia Judgment. *Journal of International Criminal Justice*, Volume 13, Issue 4, September 2015, s. 677–692. https://heinonline-org.ezproxy.ulapland.fi/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/jicj13&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=677, haettu 8.2.2021.
- Bilsky, Leora, – Klagsbrun, Rachel, The Return of Cultural Genocide? *The European Journal of International Law*, Volume 29, Number 2, May 2018, s. 373–396. <https://academic.oup.com/ejil/article/29/2/373/5057075>, haettu 8.2.2021.
- Cervellera, Bernardo: Yazidi refugees at risk of genocide. *AsiaNews* 13.1.2015. [http://www.asianews.it/news-en/\(Middle-East,Iraq,Syria,Turkey\)-Yazidi-refugees-at-risk-of-genocide-33173.html](http://www.asianews.it/news-en/(Middle-East,Iraq,Syria,Turkey)-Yazidi-refugees-at-risk-of-genocide-33173.html), haettu 8.2.2021.
- Clavero, Bartolomé, *Genocide Or Ethnocide, 1933–2007: How to Make, Unmake, and Remake Law with Words*. Giuffrè Editore, Milano 2008.
- Daher, Okan – Hannikainen, Lauri – Heikinheimo, Karoliina (toim.), *Suomen kansalliset vähemmistöt: kulttuurien ja kielten rikkautta. 2., uudistettu painos. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto, Minority Rights Group Finland* 2012.
- Dinstein, Yoram, *Collective Human Rights of Peoples and Minorities*. Cambridge University Press, Volume 25, Number 1, January 1976, s. 102–120. https://www.jstor.org/stable/758496?read-now=1&seq=17#page_scan_tab_contents, haettu 8.2.2021.
- Donnelly, Jack, Human rights, individual rights and collective rights, s. 39–62 teoksessa Berting, Jan et al. (eds.), *Human rights in a pluralist world: individuals and collectives*. Meckler Corporation, Westport (CT) 1990.
- Donnelly, Jack, *Universal human rights in theory and practice*. Second Edition. Manas Publications 2013.

- Finnegan, Ciara, The Uyghur Minority in China: A Case Study of Cultural Genocide, Minority Rights and the Insufficiency of the International Legal Framework in Preventing State-Imposed Extinction. Multidisciplinary Digital Publishing Institute, Laws 2020 Volume 9, Issue 1, January 2020, s. 1–20. <https://www.mdpi.com/2075-471X/9/1/1/htm>, haettu 8.2.2021.
- Galip, Özlem Belçim, The Armenian genocide and Armenian identity in modern Turkish novels. Turkish Studies, Volume 20, Issue 1, January 2019, s. 92–119. <https://www.tandfonline-om.ezproxy.ulapland.fi/doi/full/10.1080/14683849.2018.1439383>, haettu 8.2.2021.
- Hannikainen, Lauri: Vähemmistöjen suojelu kansainvälisessä oikeudessa 1990-luvulla, s. 32–55 teoksessa Dahlgren, Taina, Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Ihmis-oikeusliitto 1996.
- Hokkanen, Pete, Uskonnonvapaus monikulttuuristuvassa koulussa. Vaasan yliopisto 2014.
- Hon, Kristina, Bringing Cultural Genocide in by the Backdoor: Victim Participation at the ICC. Senton Hall Law Review, Volume 43, Issue 359, September 2013, s. 359–407. <https://scholarship.shu.edu/shlr/vol43/iss1/7>, haettu 8.2.2021.
- Kimpimäki, Minna, Kansainvälinen rikosoikeus. Kauppakamari 2015.
- Koivulahti, Tiina – Hakkarainen, Maarit, Suomi Saksan kansallissosialistien anastaman taiteen vastaanottajamaana. Tieteessä Tapahtuu, Volume 22, Number 8, marraskuu 2004, s. 15–21. <https://journal.fi/tt/article/view/57137>, haettu 8.2.2021.
- Koivurova, Timo, Alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus kansainvälisessä oikeudessa, s. 249–269 teoksessa Aarto, Markus – Vartiainen, Markku (toim.), Oikeus kansainvälisessä maailmassa: Ilkka Saraviidan juhlaKirja. Edita 2008.
- Koivurova, Timo, Alkuperäiskansojen asema ja oikeudet kansainvälisessä oikeudessa, s. 26–49 teoksessa Kokko, Kai T. (toim.), Kysymyksiä saamelaisten oikeusasemasta. Lapin yliopisto 2010. <http://miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:280563/FULLTEXT01.pdf>, haettu 8.2.2021.
- Kuo, Lily, Poetry, the soul of Uighur culture, on verge of extinction in Xinjiang. The Guardian, 6.12.2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/06/poetry-the-soul-of-uyghur-culture-on-verge-of-extinction-in-xinjiang>, haettu 8.2.2021.
- van Krieken, Robert, Cultural Genocide Reconsidered. Australian Indigenous Law Review, Volume 12, Special Edition Issue, January 2008, s. 76–81. <http://www.austlii.edu.au/au/journals/AUIndigLawRw/2008/11.pdf>, haettu 8.2.2021.
- Lemkin, Raphaël, Genocide – A Modern Crime, Free World, Volume 9, Issue 4, April 1945, s. 39–43. https://heinonline-org.ezproxy.ulapland.fi/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/freewrld9&div=105&start_page=39&collection=journals&set_as_cursor=12&men_tab=srchresults, haettu 8.2.2021.
- Liebkind, Karmela, Ennakkoluulot ja niiden uhrin, s. 199–226 teoksessa Dahlgren, Taina, Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Ihmis-oikeusliitto 1996.
- Moses, A. Dirk, Genocide. Australian Humanities Review, Issue 55, November 2013, s. 23–44. http://australianhumanitiesreview.org/wp-content/uploads/2015/09/AHR55_2_Moses.pdf, haettu 8.2.2021.
- Negri, Stefania, Cultural Genocide in International Law: Is the Time Ripe for a Change? Transnational Dispute Management, Volume 10, Issue 5, October 2013, s. 1–9.

- https://www.academia.edu/10425012/Cultural_Genocide_in_International_Law_Is_the_Time_Ripe_for_a_Change, haettu 8.2.2021.
- Noradounkian, Emma, Destroying the Memory of a people: ISIS' Cultural Genocide on Religious Minorities. *The McGill International Review* 8.4.2015. <https://www.mironline.ca/destroying-the-memory-of-a-people-isis-cultural-genocide-on-religious-minorities/>, haettu 8.2.2021.
- Novic, Elisa, *The Concept of Cultural Genocide: An International Law Perspective*. Oxford University Press 2016.
- Pajari, Katriina, Suljettuja koulutusleirejä kameron taivaalla lentävissä vaelinnoissa – Kiinassa on kaikessa hiljaisuudessa käynnissä huipputeknologialla tehostettu vaino miljoonia uiguurimuslimeja kohtaan. *Helsingin Sanomat*, 3.10.2018. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005862913.htm>, haettu 8.2.2021.
- Portin, Anja, *Kollektiiviset oikeudet ihmisoikeuksina ja niiden merkitys alkuperäiskansojen suojelussa*. Turun yliopisto 1999.
- Powell, Christopher, What do genocides kill? A relational conception of genocide. *Journal of Genocide Research*, Volume 9, Issue 4, December 2007, s. 527–544. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14623520701643285>, haettu 8.2.2021.
- Reijonen, Merja, Tila ja kulttuurinen identiteetti. Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana. *Helsingin yliopisto* 2002.
- Schabas, William A., *Genocide in International Law: The Crimes of Crimes*. Cambridge University Press, First Edition, Cambridge 2000, s. 11–33. <https://www.javeriana.edu.co/blogs/ildiko/files/Genocide-in-International-Law1.pdf>, haettu 8.2.2021.
- Schabas, William A., *Genocide in International Law. The Crimes of Crimes*. Second Edition. Cambridge University Press 2009.
- Seurujärvi-Kari, Irja, Saamelaiset alkuperäiskansana ja saamelaisuuden tulevaisuus, s. 33–50 teoksessa Daher, Okan – Hannikainen, Lauri – Heikinheimo, Karoliina (toim.), *Suomen kansalliset vähemmistöt: kulttuurien ja kielten rikkautta*. 2., uudistettu painos. Vähemmistöoikeuksien ryhmän Suomen jaosto, Minority Rights Group Finland 2012.
- Thake, Ann Marie, *The Intentional Destruction of Cultural Heritage as a Genocidal Act and a Crime Against Humanity*. ESIL Conference Paper Series, Volume 10, Number 5, April 2018, s. 1–25. <https://ssrn.com/abstract=3163108>, haettu 8.2.2021.
- Thornberry, Patrick, *International Law and the Rights of Minorities*. Oxford University 1991.
- Töyrylä, Katriina, BBC: Kiina erottaa uiguurilapsia vanhemmistaan – ”vaikuttaa kulttuuriselta kansanmurhalta”. *Yle Uutiset* 5.7.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10863316>, haettu 8.2.2021.
- VanderWal, Koo, *Collective human rights: a western view*, s. 83–98 teoksessa Berting, Jan et al. (eds.), *Human rights in a pluralist world: individuals and collectives*. Meckler Corporation, Westport (CT) 1990.
- Webb, Philippa, *International Judicial Integration and Fragmentation – Chapter One*. King's College London Law School Research Paper No. 2015-47, July 2015, s. 1–13. <https://ssrn.com/abstract=2634145>, haettu 8.2.2021.
- Werle, Gerhard, *Principles of International Criminal Law*. TMC Asser Press 2005.

- Wilson, M. Thomas, *Frontiers Go but Boundaries Remain. The Irish Border as a Cultural Divide*, s. 167–187 teoksessa *Cultural Change and the New Europe: Perspectives and the European Community*. First Edition. Westview Press 1993.
- Wolfe, Patrick, *Settler Colonialism and the Elimination of the Native*, *Journal of Genocide Research*, Volume 8, Issue 4, December 2006, s. 387–409. <https://www-tandfonline-com.ezproxy.ulapland.fi/doi/full/10.1080/14623520601056240>, haettu 8.2.2021.
- Yavuz, Hakan M. – Erdagöz, Hakan, *The Tragedy of the Ottomans: Muslims in the Balkans and Armenians in Anatolia*. *Journal of Muslim Minority Affairs*, Volume 39 Issue 3, August 2019, s. 273–281. <https://www-tandfonline-com.ezproxy.ulapland.fi/doi/pdf/10.1080/13602004.2019.1654188?needAccess=true>, haettu 8.2.2021.

Valtiosopimukset ja julistukset

- African Charter on Human and Peoples' Rights, hyväksytty 27.6.1981, kansainvälinen voimaantulopäivä 21.10.1986 (1520 UNTS 217) (Afrikan ihmisoikeuksien peruskirja).
- Alkuperäiskansoja ja heimokansoja koskeva ILO:n yleissopimus No. 169 (ILO Covention No. 169 Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries), hyväksytty 27.6.1989, kansainvälinen voimaantulopäivä 5.9.1991 (1659 UNTS 383).
- American Convention on Human Rights, hyväksytty 22.11.1969, kansainvälinen voimaantulopäivä 18.7.1978 (OAS Treaty Series No. 36; 1144 UNTS 123) (Amerikan ihmisoikeussopimus).
- Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana, sopimus IV (Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, Fourth Geneva Convention), hyväksytty 12.8.1949, kansainvälinen voimaantulopäivä 21.10.1950 (Sops 8/1955).
- Euroopan neuvoston puitteissa tehty yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi sellaisena kuin se on muutettuna 11. ja 14. pöytäkirjalla (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols Nos. 11 and 14), hyväksytty 4.11.1950, kansainvälinen voimaantulopäivä 3.9.1953 (SopS 18-19/1990) (Euroopan ihmisoikeussopimus).
- Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (Universal Declaration of Human Rights, General Assembly Resolution 217A [III]), hyväksytty 10.12.1948 (UN Doc. A/810).
- Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (International Covenant on Civil and Political Rights), hyväksytty 16.12.1966, kansainvälinen voimaantulopäivä 23.3.1976 (SopS 7- 8/1976) (KP-sopimus).
- Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), hyväksytty 16.12.1966, kansainvälinen voimaantulopäivä 3.1.1976 (Sops 6/1976) (TSS-sopimus).
- Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus (Vienna Convention on the Law of Treaties) hyväksytty 23.5.1969, kansainvälinen voimaantulopäivä 27.1.1980 (Sops 32–33/1980).

- Yhdistyneiden kansakuntien julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, General Assembly Resolution 61/295), hyväksytty 13.9.2007 (UN Doc. A/61/L.67 and Add.1) (UNDRIP).
- Yhdistyneiden kansakuntien vähemmistöoikeuksien julistus (Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities), hyväksytty 3.2.1992 (A/RES/47/135).
- Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta (UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage), hyväksytty 17.10.2003, kansainvälinen voimaantulopäivä 20.4.2006 (Sops 47/2013).
- Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide), hyväksytty 9.12.1948, kansainvälinen voimaantulopäivä 12.1.1951 (Sops 5/1960).
- Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage), hyväksytty 16.11.1972, kansainvälinen voimaantulopäivä 17.12.1975 (Sops 19/1987).

Ulkomaisten viranomaisten julkaisut

- Australian Human Rights Commission, Bringing Them Home, Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families, April 1997. http://humanrights.gov.au/social_justice/bth_report/index.html, haettu 8.2.2021.
- Truth and Reconciliation Commission of Canada, Canada's Residential Schools: The Legacy – The Final Report of the Truth and Reconciliation Commission of Canada, Volume 5, 2015. http://www.trc.ca/assets/pdf/Volume_5_Legacy_English_Web.pdf, haettu 8.2.2021.
- Truth and Reconciliation Commission of Canada, Truth and Reconciliation Commission of Canada Honouring the truth, reconciling for the future: Summary of the Final Report of the Truth and Reconciliation Commission of Canada, July 2015. http://www.trc.ca/assets/pdf/Honouring_the_Truth_Reconciling_for_the_Future_July_23_2015.pdf, haettu 8.2.2021.

Kansainvälisten järjestöjen ja tuomioistuinten asiakirjat

- ECCC, Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia concerning the prosecution under Cambodian law of crimes committed during the period of Democratic Kampuchea, hyväksytty 6.6.2003. <https://www.refworld.org/docid/4ba8e2ea9dc.html>, haettu 8.2.2021.

Law on the Establishment of the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia for the Prosecution of Crimes Committed During the Period of Democratic Kampuchea, 27.10.2004 (NS/RKM/1004/006). https://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/legal-documents/KR_Law_as_amended_27_Oct_2004_Eng.pdf, haettu 8.2.2021.

ICC, International Criminal Court

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö (Rome Statute of the International Criminal Court), hyväksytty 17.7.1998 (Sops 56/2002).

ICJ, International Court of Justice

CR 2006/16: Public sitting in the case concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), 13.3.2006. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/91/091-20060313-ORA-01-00-BI.pdf>, haettu 8.2.2021.

ICRC, International Committee of the Red Cross

Commentary on the Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Vol. IV, published under the general editorship of Jean S. Pictet, 1958. https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/GC_1949-IV.pdf, haettu 8.2.2021.

ICTR, International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory Neighbouring States, Between 1. January 1994 and 31. December 1994

Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, hyväksytty 8.11.1994 (UN Doc. S/RES/955[1994]) (Ruanda-tuomioistuimen perussääntö).

ICTY, International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the former Yugoslavia since 1991

Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, hyväksytty 25.5.1993 (UN Doc. S/RES/808[1993]) (Jugoslavia-tuomioistuimen perussääntö).

ILA, International Law Association

Report of the 74th Conference, The Hague 15-19 August 2010.

<https://heinonline-org.ezproxy.ulapland.fi/HOL/Page?handle=hein.ilarc/ilarc0074&id=1&collection=ilarc&index=>, haettu 8.2.2021.

ILC, International Law Commission

A/CN.4/SER.A/1996/Add.1(Part2): Yearbook of the International Law Commission. 1996. Volume 2, part 2, Report of the Commission to the General Assembly on the work of its 48th session, United Nations publication, January 2000. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1996_v2_p2.pdf, haettu 8.2.2021.

IMT, International Military Tribunal at Nürnberg

Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, hyväksytty 8.8.1945. (82 UNTS 280) (Lontoon sopimus).

UNESCO

Unesco and the Struggle Against Ethnocide: Declaration of San José, December 1981. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000049951>, haettu 8.2.2021 (San José'n julistus).

YK (UN)

A/HRC/31/59: Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights, 3.2.2016. <https://www.refworld.org/docid/56f174dd4.html>, haettu 8.2.2021.

A/RES/96(1): The Crime of Genocide, 11.12.1946. <https://www.refworld.org/docid/3b00f09753.html>, haettu 8.2.2021.

E/AC.25/W.1/Add.3: Ad Hoc Committee on Genocide: draft report / submitted by Mr. Azkoul, Rapporteur, 30.4.1948. <https://digitallibrary.un.org/record/601996>, haettu 8.2.2021.

E/CN.4/Sub.2/1993/29: Report of the Working Group on Indigenous Populations on its 11th Session, 23.8.1993. <https://digitallibrary.un.org/record/226229?ln=en>, haettu 8.2.2021.

E/CN.4/2003/92: Report of the Working Group Established in Accordance with Commission on Human Rights Resolution 1995/32, 6.1.2003. <https://digitallibrary.un.org/record/486787>, haettu 8.2.2021.

S/RES/827: Security Council resolution 827, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ICTY. 25.5.1993. <https://www.refworld.org/docid/3b00f21b1c.html>, haettu 8.2.2021.

UN Doc E/447: Draft Convention on the Crime of Genocide, 26.6.1947. <https://digital.library.un.org/record/611058>, haettu 8.2.2021.

UN Doc. E/794: Report of the Committee and draft Convention drawn up by the Committee/ Ad Hoc Committee on Genocide (Dr. Karim Azkoul – Rapporteur), 24.5.1948. <https://digitallibrary.un.org/record/604195#record-files-collapse-header>, haettu 8.2.2021.

UN Doc A/C.6/SR.63: Sixty third meeting, held at Palais de Chaillot, Paris, on Thursday, 30 September 1948: [6th Committee, General Assembly, 3rd session], 30.9.1948. <https://digitallibrary.un.org/record/603887?ln=en>, haettu 8.2.2021.

UN Doc A/C.6/SR.82: Eighty second meeting, held at Palais de Chaillot, Paris, on Saturday, 23 October 1948: [6th Committee, General Assembly, 3rd session] Continuation of the Consideration of the Draft Convention on Genocide (E/794): Report of the Economic and Social Council, 23.10.1948. <https://digitallibrary.un.org/record/604634?ln=en>, haettu 8.2.2021.

UN Doc A/C.6/SR.83: Eighty third meeting, held at Palais de Chaillot, Paris, on Monday, 25 October 1948: (6th Committee, General Assembly, 3rd session) Continuation of the consideration of the draft convention on genocide (E/794): report of the Economic and Social Council, 25.10.1948. <https://undocs.org/en/A/C.6/SR.83>, haettu 8.2.2021.

Muut digitaaliset lähteet

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples -verkkosivut.

www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html, haettu 8.2.2021.

United Nations Treaty Series -verkkosivut, Unescon maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen sopimusvaltiot.

https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002800fece0&clang=_en, haettu 8.2.2021.

United Nations Treaty Series -verkkosivut, Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen sopimusvaltiot.

https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028006656f&clang=_en, haettu 8.2.2021.

OIKEUSTAPAUKSET

Kansainvälisten tuomioistuinten oikeustapaukset

ECCC, Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia

Prosecutor v. Nuon Chea & Khieu Samphan, 16.11.2018 (E465).

ICC, International Criminal Court:

Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, 27.9.2016 (ICC-01-/12-01/15).

Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi, 17.8.2017 (Reparations Order ICC-01-/12-01/15).

ICJ, International Court of Justice

Bosnia-Herzegovina v. Serbia ja Montenegro, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 26.2.2007.

Kroatia v. Serbia, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 3.2.2015.

Nicaragua v. United States of America, Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, 27.6.1986.

ICTY, International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the former Yugoslavia since 1991

Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez, 26.2.2001 (IT-95-14/2-T).

Prosecutor v. Momcilo Krajisnik, 27.9.2006 (IT-00-39-T), Trial Judgement.

Prosecutor v. Radislav Krstić, 2.8.2001 (IT-98-33-T), Trial Judgement.

Prosecutor v. Radoslav Brđjanin, 1.9.2004 (IT-99-36-T), Trial Judgement.

Prosecutor v. Tihomir Blaskic, 3.3.2000 (IT-95-14-T), Trial Judgement.

IMT, International Military Tribunal at Nuremberg

Judgment of the International Military Tribunal at Nuremberg for the Trial of German Major War Criminals, 1.8.1946.

Kansallisten tuomioistuinten oikeustapaukset

Australia

Alec Kruger and others v. The Commonwealth of Australia, M21 of 1995, High Court of Australia, 31.7.1997.

Nulyarimma v. Thompson, Federal Court of Australia, 1.9.1999, FCA 1192.

Guatemala

La Republica de Guatemala v. Jose Mauricio Rodriguez Sanchez y Jose Effrain Rios Montt, 17.5.2013, Case no. C-01076-2011-00015. Artikkelissa käytetty englanninkielistä tiivistelmäkäännöstä tuomiosta: Judging a Dictator: The Trial of Guatemala's Rios Montt, The Open Society Justice Initiative, November 2013. <https://www.justiceinitiative.org/uploads/bbdf1b25-f6c4-4370-8a54-f310bbe552f9/judging-dictator-trial-guatemala-rios-montt-11072013.pdf>, haettu 12.5.2020.

Puola

Case No. 74 Trial of Gaultier Artur Greiser, Supreme National Tribunal of Poland, 21.6.–7.7.1946.

LYHENTEET

AHRC	Australian Human Rights Commission Australian ihmisoikeuskomissio
AIDP	International Association of Penal Law Kansainvälinen rikosoikeusyhdistys
AQIM	Al-Qaeda in the Islamic Maghreb
CPK	Communist Party of Kampuchea Kambodžan kommunistinen puolue
ECCC	Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia Kambodžan erityistuomioistuin
ERR	Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
ICC	International Criminal Court Kansainvälinen rikostuomioistuin
ICJ	International Court of Justice YK:n Kansainvälinen tuomioistuin
ICRC	International Committee of the Red Cross Punaisen Ristin kansainvälinen komitea
ICTR	International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory Neighbouring States, Between 1. January 1994 and 31. December 1994 (International Criminal Tribunal for Rwanda) Ruanda-tuomioistuin
ICTY	International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the former Yugoslavia since 1991 Jugoslavia-tuomioistuin, entisen Jugoslavian alueen kansainvälinen rikostuomioistuin
ILA	International Law Association
ILC	International Law Commission Kansainvälisen oikeuden toimikunta
ILO	International Labour Organization Kansainvälinen työjärjestö
IMT	The International Military Tribunal at Nuremberg Nürnbergin sotarikostuomioistuin
TRC	Truth and Reconciliation Commission of Canada Kanadan totuus- ja sovintokomissio
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö
YK	Yhdistyneet kansakunnat

THE CONCEPT OF CULTURAL GENOCIDE

This article discusses the concept of cultural genocide and its underlying acts in international law. The concept of genocide was originally envisaged by Raphael Lemkin encompassing not only physical and biological acts of genocide, but also the intentional destruction of cultural elements that make one group of people distinct from another. The earlier drafts of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Genocide Convention) included such criminalisation but eventually the criminalisation of cultural genocide was left out of the final draft of the Genocide Convention. Due to the failure of the Genocide Convention to recognize the cultural dimension, the cultural genocide is at the time being a dismissed legal concept and has not been established in international law.

The genocide is usually defined as “the crime of crimes”, and it is often used to refer to the most severe crimes such as mass killings. Compared to this, cultural genocide does not necessitate any killing or bodily harm, but is the systematic destruction of traditions, values, language, and other elements that make the group distinct from other groups. The target in cultural genocide is the group’s unique cultural characteristics that are forming the very core of their cultural identity. In this vein, the cultural genocide can be seen as a crime directed against difference itself.

By discussing the concept of cultural genocide and its underlying acts this article does so in a three-stage process. The first stage examines the concept of cultural genocide in relation to the Genocide Convention and assesses its early conceptualisations that were present in the drafts of Convention. The second approach shifts the focus more on the norms set down in international human rights law since the possibility to define the concept of cultural genocide has recurred in these instruments and it is argued that the current protection from cultural genocide is set out in these norms. Through this journey, the article thus traces developments from the early conceptualisation of cultural genocide to the contemporary question of its understandings in international law. The final stage examines a number of legal cases in which either the concept of cultural genocide or the idea of cultural destruction has been discussed. The final stage thus concludes the article’s findings of the concept of the cultural genocide and its underlying acts and finally presents its possibilities of codification.